

Петро Кулаковський
ORCID: 0000-0001-6310-717X

Андрій Заяць
ORCID: 0000-0001-8744-9852

СЕЙМИК ВОЛИНСЬКОГО ВОЄВОДСТВА 1621 РОКУ

DOI 10.32021/9788367497169.02

ЗОВНІШНЬО- ТА ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ І НЕОБХІДНІСТЬ СКЛИКАННЯ СЕЙМУ

Ситуація в Речі Посполитій після поразки під Цецорою 1620 р. впродовж наступного року була тривожною. Основна небезпека — загроза турецького вторгнення й анексії південно-східних територій країни, часами ніби згасала, але в цілому залишалася актуальною¹. Концентрація польсько-литовських військ для відпору

¹ Leszek Podhorodecki, *Noj Raszba, Wojna Socimska 1621 roku* (Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1979), 100–103.

можливому наступу з півдня відбувалася вкрай повільно. Більше того еліта країни на чолі з королем Сигізмундом III періодично тішила себе ілюзіями то щодо можливого початку війни Порти з Персією, яка традиційно відтягувала увагу Стамбулу від європейських справ, то стосовно укладення антитурецького пакту з трансільванським князем Габором Бетленом². Ці ілюзії остаточно розвіялися лише весною 1621 р., а вже наприкінці червня османська армія мала сконцентруватися біля Адріанополя для подальшого походу на Річ Посполиту³. Крім цього, наростала загроза і з півночі, від шведського короля Густава II Адольфа⁴. Територіальні претензії обох країн на Лівонію та узбережжя Балтики загалом, посилювалися претензіями Сигізмунда III на шведський престол. Протистояння між двома регіональними державами мало, крім всього іншого, ще й релігійне забарвлення. Польська гілка династії Ваза сповідувала римо-католицизм і проводила в країні ідеї контрреформації, а шведські Вази й чинний король Густав II Адольф були лютеранами й готувалися стати активними учасниками Тридцятилітньої війни на боці Протестантської унії. Все ж таки, цей напрям у Варшаві розцінювався як другорядний. Основний тягар організації військового опору покладався на литовського польного гетьмана Криштофа Радзивілла⁵. При цьому великий литовський гетьман Ян Ходкевич й значна частина наwerbованих у Великому князівстві Литовському жовнірів мали відправитися на південно-східні кордони Речі Посполитої. Як виявилось пізніше, шляхетські ополчення з деяких воєводств Князівства, зокрема Берестейського, також скеровувалися під Хотин. Між тим, на початку липня завершився термін перемир'я з Шведським королівством. Тритисячне шведське військо зупинилося під Парнавою. Лівонська шляхта почала втікати в Литву, а замки регіону залишилися без оборони⁶.

Тривожні вісті надходили до Варшави зі сходу, де ослаблена внутрішніми протиріччями, польсько-литовською та шведською інтервенціями Московська держава шукала шанс для реваншу програної з Річчю Посполитою війни. Унікаючи масштабного кон-

² Jerzy Pietrzak, *Po Ceorze i podczas wojny chocimskiej. Sejmy z lat 1620 i 1621* (Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1983), 127–128.

³ Podhorodecki and Raszba, *Wojna Cocińska*, 139; Pietrzak, *Po Ceorze*, 125.

⁴ *Rejesty popisowe pospolitego ruszenia szlachty Wielkiego księstwa Litewskiego z 1621 roku*, ed. Andrzej Rachuba (Warszawa: DIG, 2015), 13.

⁵ Józef Tretiak, *Historia wojny Chocimskiej (1621)* (Kraków: Krakowska spółka wydawnicza, 1921), 67.

⁶ Pietrzak, *Po Ceorze*, 130–132.

флікту із західним сусідом, Москва розпочала з претензій щодо вживання королевичем Владиславом титулу московського царя. У Варшаві, з огляду на це, вважали, що Московська держава, користуючись складним зовнішньополітичним положенням Польсько-Литовської держави, зможе провести обмежену військову операцію, насамперед на Смоленщині. Попри це, реакція на загрозу мала обмежений характер. По-перше, зміцнили земську ієрархію Смоленського воеводства. По-друге, король передбачив, щоб посполите рушення з сусідніх литовських повітів у разі потреби скерува-лося під Смоленськ⁷.

З актуальних внутрішньополітичних причин, які вимагали врегулювання на центральному рівні, слід назвати відновлення митрополії Православної церкви в 1620 р.⁸. Цей факт набував важливого значення з огляду на підтримку відновлення митрополії з боку козаків, які розглядалися як важливий елемент організації антитурецького опору. Зважаючи на те, що сеймова боротьба щодо легітимізації православ'я тривала з кінця XVI ст. й велася на загальнодержавних форумах послами від українських воеводств⁹ це питання набувало підвищеного суспільного значення.

Ідея скликання чергового сейму повстала ще на початку 1621 р., невдовзі після завершення сейму 1620 р. Натомість, стосовно терміну скликання серед урядників королівського двору тривала дискусія. Королевич Владислав Ваза пропонував зробити це напередодні турецької експедиції. Важливою умовою початку сейму вважалася динаміка збору першої частини (рати) податків коронним підскарбієм. Остаточню Сигізмунд III схвалив рішення про скликання загальнодержавного станово-представницького органу після підтримки цієї ідеї примасом Вавринцем Гембіцьким¹⁰.

У кінці травня монарх розіслав делібертаційні листи до сенаторів. Причиною їх видання став факт неформального рішення попереднього сейму щодо можливого скликання наступного зібрання для консультацій з огляду на турецьку загрозу. Невипадково, що

⁷ Ibidem, 129.

⁸ Сергій Плохій, *Наливайкова віра: Козацтво та релігія в ранньомодерній Україні* (Київ: Критика, 2005), 150–163.

⁹ Платон Жукович, *Сеймовая борьба западнорусского дворянства с церковной унией до 1609 года* (Санкт-Петербург: Типография Главного управления уделов, 1901); *Сеймовая борьба западнорусского дворянства с церковной унией (с 1609 года)*, part. 1, 2, 3 (Санкт-Петербург: Типография М. Меркушева, 1902, 1904, 1906).

¹⁰ Pietrzak, *Po Secorze*, 132.

основна увага в листах була присвячена саме цій загрозі. Сигізмунд III повідомляв, що султан Осман II завершив концентрацію армії під Адріанополем і через 42 дні приведе її під Кам'янець-Подільський. Інша армія, за версією королівського двору, складалася не лише з турецьких, а й татарських підрозділів, мала плани вдарити на Краків через Трансільванію. Королівський двір вважав цілком реальною можливістю прибуття до султанського табору військових підрозділів мультянського і валаського воевод. У листі король не відкидав можливості синхронного з турками нападу на Річ Посполиту московських військ зі сходу та шведських на Лівонію. Необхідність скликання сейму обумовлювалася необхідністю продовження терміну виплати жолду жовнірам, який завершувався всередині року, а між тим загроза для південних кордонів Речі Посполитої лише посилювалася¹¹.

Спочатку у великому сеймовому листі, який вийшов з королівської канцелярії, датою відкриття сейму визначалося 3 вересня¹². 10 липня король видав інструкцію (леґацію) на сеймики. У ній монарх пояснював причину такого швидкого скликання сейму. Її основою стала турецька загроза. Остання визначала формування й утримання значних військових контингентів. Не всі воеводства піля сейму 1620 р. погодилися з ухваленими податками, зменшуючи їх сплату, попри те, що навіть в сеймовому варіанті їх вистачало на півроку. Неврегульованим залишалося питання вербування підрозділів в окремих воеводствах. Не подобалося центру й акцент у багатьох воеводствах на формуванні підрозділів повітового жовніра, що не дозволяло правильно вибудувати структуру війська й тилових підрозділів. Відзначалося, що турки уклали союз з Габором Бетленом і Москвою проти Речі Посполитої. Згадувалося й про шведську небезпеку з півночі. У леґації Сигізмунд III повідомляв про відправлення королевича Владислава до табору війська під Хотин та про видання універсалу на третій віці щодо посполитого рушення. Шляхта на сеймиках мала визначити спосіб посполитого рушення та форми захисту кордонів держави. У леґації чітко вказувалося, що сейм не повинен тривати більше трьох тижнів. Зверталася увага на максимальне залучення коштів для організації оборони. У зв'язку з цим послам рекомендувалося настоювати, щоб ексекutori запові-

¹¹ Biblioteka PAN w Kórniku, rkps 330 "Akta do dziejów Polski za Zygmunta III od r. 1618 do r. 1621", s. 712–714; Pietrzak, *Po Ceorze*, 133; Жукович, *Сеймова вая боротьба*, part. 3, 147–148.

¹² Biblioteka PAN w Kórniku, rkps 330, s. 714–716

ту краківського каштеляна кн. Януша Острозького передали кошти покійного каштеляна на потреби Речі Посполитої¹³.

Відразу ж інструкцію роздали королівським послам, що мали доставити їх на місце проведення сеймиків. До інструкції додавався креденс, адресований, як правило, місцевому воєводі чи каштелянові, які мали скликати земський сеймик. У креденсі називалося ім'я й прізвище посла, що доставляв інструкцію. Щодо окремих українських сеймиків інструкція й креденс дублювалися на особу «з віконцем» на випадок відсутності воєводи на місці. У випадку сейму 1621 р. такий порядок стосувався сеймика Брацлавського воєводства. У листі Сигізмунда III до вінницького підстарости (ним був, правдоподібно, Іван Богуш Дешковський), який поза всіляким сумнівом перебував у столиці воєводства, повідомлялося, що інструкцію й креденс посол Олександр Пісочинський має віддати брацлавському воєводі (ним був кн. Олександр Заславський), але з огляду на віддаленість воєводства (читай частоті відсутності воєводи в Вінниці) надсилалися й ще по примірнику інструкції й креденсу на особу, вписану підстаростою на місці. Або воєвода, або ця особа (найчастіше каштелян, староста чи підкоморій) мала забезпечити проведення передсеймового з'їзду шляхти, представити королівського посла, який зачитував інструкцію, гарантувати обрання послів на сейм¹⁴. Стосовно Волинського воєводства такого дубляжу, напевно, не було — воєвода кн. Януш Заславський, за невеликим винятками, участь в сеймах чи значимих військових експедиціях, постійно перебував на території воєводства.

СЕЙМИК ТА ІНСТРУКЦІЯ ПОСЛАМ НА СЕЙМ

Сеймик Волинського воєводства відбувся 27 липня в Луцькому кафедральному костелі. Маршалком сеймика присутня на з'їзді шляхта обрала волинського підстоля Криштофа Єловицького (Яловицького). Підстолий належав до знаного волинського пан-

¹³ Biblioteka PAN w Kórniku, rkps 330, s. 716–728; rkps 326 “Akta do dziejów Polski za Zygmunta III od r. 1613 do r. 1624”, s. 843–853; *Zródła do dziejów polskich*, vol. 1, eds. Michał Grabowski and Aleksander Przeździecki (Wilno: Nakład i druk Józefa Zawadzkiego, 1843), 27–33; *Księcia Krzysztofa Radziwiłła, hetmana polnego Wielkiego księstwa Litewskiego, sprawy wojenne i polityczne 1621–1632* (Paryż: w drukarni L. Martinet, 1859), 26–32; *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego*, vol. 1 (1572–1632), part. 2 (1616–1632), ed. Włodzimierz Dworzaczek (Poznań: PAN, 1962), 97–101.

¹⁴ Biblioteka PAN w Kórniku, rkps 330, s. 784.

ського роду, основний маєтковий комплекс якого концентрувався на території Кременецького повіту. Криштоф мав доволі розгалужені родинні зв'язки. Син Сави, кременецького земського підсудка, згодом войського й городничого, брат королівського секретаря й руського писаря, а потім ще й київського стольника Захарія, який на королівському дворі мав значний вплив. Факт одруження Криштофа з представницями князівських родин, хоча й другого щабля, — Олександрою Воронецькою та Олександрою Сокольською (обидві одружувалися вдруге — відповідно по Івану Болбасу Ростоцькому та Кривошеї Шимковичові Шклинському), підвищував його престиж в очах волинського шляхетського соціуму, що ще не встиг втратити пієтет до місцевої князівської верстви¹⁵. Підстолий користувався підтримкою й довір'ям краківського каштеляна кн. Януша Острозького, а по його смерті в 1620 р. закономірно опинився в сфері впливу кн. Заславських, зокрема брацлавського воєводи Олександра. Не можна сказати, що Єловицький вирізнявся значним авторитетом серед місцевої шляхти. Так, незважаючи на підтримку роду Острозьких-Заславських, він програвав вибори на депутата Коронного трибуналу в Любліні в 1617 і 1618 рр.¹⁶. Ситуація для підстоля нещодавно змінилася внаслідок гвалтовного зросту турецької загрози й тимчасової консолідації волинської шляхти навколо кн. Заславських, як спадкоємців Острозьких. У 1620 р. К. Єловицький був обраний послом на сейм¹⁷, а на наступному передсеймовому сеймику 1621 р. — маршалком. Можна думати, що сеймики цих років були малочисельними — найбільш активні представники шляхти або готувалися, або вже направлялися до планованого театру військових дій; щодо питань організації спротиву нобілітет краю був більш-менш однотайним, а питання, що традиційно виступали об'єктом протилежних поглядів на шляхетських з'їздах або не розглядалися, або їх торкалися в дис-

¹⁵ Олексій Вінниченко, “Єловицькі в Коронному трибуналі в 1590–1647 роках: персоналії та хронологія,” *Studia i materiały z historii nowożytnej i najnowszej Europy Środkowo-Wschodniej*, vol. 1: *Na styku epok. Ziemia południowo-wschodniej Rzeczypospolitej od XVII do początku XIX wieku*, eds. Tomasz Kargol and Witalij Michałowski (Kraków: Towarzystwo Wydawnicze “Historia Iagellonica”; Kijów: Wydawnictwo Tempora, 2020): 20.

¹⁶ Archiwum Narodowe w Krakowie (далі — ANK), “Archiwum Sławuckie-Sanguszków”, sygn. 75, vol. 1 “Listy x. Alexandra z Ostroga Zasławskiego, wojewody braclawskiego, 1616–1618”, s. 294–296, 303–304, 547–549; Karol Mazur, *W stronę integracji z Koroną. Sejmiki Wołynia i Ukrainy w latach 1569–1648* (Warszawa: Wydawnictwo Neriton, 2006), 157–158.

¹⁷ Mazur, *W stronę integracji z Koroną*, 415.

кусях побіжно. Це відкрило вікно можливостей для Заславських в контексті проведення на шляхетських з'їздах вигідної для себе й прийнятної для короля повістки денної, а, відтак, і розширених можливостей лобювання своїх креатур.

Попри це, склад посольства на сейм 1621 р. виглядав достатньо диверсифікованим. Все-таки, князів Заславських за впливом на шляхетський соціум регіону аж ніяк не можна було прирівняти до Острозьких. Послами стали володимирський підкоморій Роман Гостський, володимирський земський суддя Ян Заленський, волинський чашник Лаврин Древинський, королівський дворянин Криштоф Харленський, Федір Линевський і Юрій Чаплич Шпановський.

З цього складу лише володимирський земський суддя Я. Заленський опинився серед послів дякуючи підтримці Заславських¹⁸. Ще його батько Андрій, що походив з Брацлавського воєводства, отримав уряд володимирського земського судді за протекції кн. Я. Острозького й на той час був слугою кн. К.-В. Острозького¹⁹. В середині 1590-х рр. Андрій намагався не дуже вдало заручитися підтримкою партії Яна Замойського, очолюваної на Волині луцьким старостою Олександром Семашком²⁰. Ян став суддею за підтримки кн. Я. Острозького й на переломі 1610–1620-х рр. користувався довір'ям як з боку каштеляна, так протегованих ним кн. Заславських, насамперед волинського воєводи Януша та брацлавського воєводи Олександра.

Роман Гостський, який вийшов з родини клієнтів кн. В.-К. Острозького²¹, з його сином — Янушем, радше співпрацював, будучи доволі самостійною політичною одиницею. Тим більше від Заславських підкоморій як вже досвідчений парламентарій (посол на сейми 1611, 1613 (надзвичайний), 1619 рр.²²) не міг перебувати в залежності, хоча про підтримку домовлявся з різними сеймиковими факціями, в тому числі й спадкоємців Острозьких.

¹⁸ Принаймні, на депутатському сеймику 1618 р. його кандидатуру підтримували Олександр і Януш Заславські (ANK, "Archiwum Sławuckie-San-guszków", sygn. 75, vol. 1, s. 547–549).

¹⁹ Наталя Старченко, *Честь, кров і риторика. Конфлікт у шляхетському середовищі Волині (друга половина XVI–XVII століття)* (Київ: Laurus, 2014), 62, 132; Василь Ульяновський, *Князь Василь-Костянтин Острозький: історичний портрет у галереї предків та нащадків* (Київ: Видавничий дім «Простір», 2012), 918.

²⁰ Ульяновський, *Князь Василь-Костянтин Острозький*, 673.

²¹ Ibidem, 1027.

²² Mazur, *W stronę integracji z Koroną*, 414, 415, 421.

Юрій Чаплич Шпановський, представник, так само як і Р. Гостський, аріанської конфесії, безумовно, належав до числа фаворитів шляхетського соціуму. У 1620 і 1621 рр. волинська шляхта довіряла йому функції поборці²³, які були надважливими в умовах наростання невідворотності османської загрози. Після сейму 1621 р. Юрій ще принаймні тричі (два сейми 1626 та коронаційний сейм 1633 рр.) послував на загальнодержавні форуми²⁴. У 1634 р. за-сновник аріанської школи в Киселині обирався маршалком волинського депутатського сеймику, а в часі міжкоролів'я (1632) виконував функції каптурового судді²⁵. Всі ці факти свідчать на користь того, що Ю. Чаплича Шпановського слід вважати самостійним політиком, не зв'язаним якимись обов'язками підданства. Лише підтримки аріан для забезпечення такої активної політичної кар'єри було замало. Немає сумніву щодо створення на шляхетських з'їздах Волинського воеводства ситуативних союзів аріан з православними, для яких підтримка протестантів збільшувала шанси якщо не реалізації, то декларації їх релігійних вимог.

Вихідців з Корони представляв Криштоф Харленський, королівський дворянин, син луцького підкоморія, а наприкінці життя (1618–1625 рр.) брацлавського каштеляна Яна Харленського. Останній до середини 1590-х рр. користувався підтримкою кн. В.-К. Острозького, а далі мав тісні зв'язки з коронним канцлером Яном Замойським, хоча назвати його клієнтом канцлера не можна. З часом, після смерті Я. Замойського підкоморій зблизився з кн. Янушем Острозьким. Зближення було викликане тим фактом, що Я. Харленський на сеймиках часто входив до числа претендентів при виборах депутатом на трибунал чи послом на сейм — йому інколи бракувало декілька голосів. Така позиція підкоморія дала свій результат на елекційному сеймику 1618 р. — після кількох невдалих спроб його обрали, за підтримки краківського каштеляна, депутатом на Коронний трибунал²⁶. Можливо обрання послом на надзвичайний сейм 1613 р. Криштофа відбулося внаслідок домовленостей його батька з кн. Янушем²⁷. У випадку сейму 1621 р. одним з вагомих факторів обрання Криштофа послом був авторитет

²³ Archiwum Główne Akt Dawnych (далі — AGAD), “Archiwum Skarbu Koronnego” (далі — ASK), dz. II “Rachunki Sejmowe”, sygn. 42, k. 79; Mazur, *W stronę integracji z Koroną*, 200.

²⁴ Ibidem, 416, 417.

²⁵ Ibidem, 428, 432.

²⁶ ANK, “Archiwum Sławuckie-Sanguszków”, sygn. 75, vol. I, s. 547–549.

²⁷ Mazur, *W stronę integracji z Koroną*, 414.

серед волинської шляхти батька, вже сенатора. Як покойового дворянина Харленського слід залічити до регалістів. Він брав участь в московській експедиції Владислава Ваза²⁸. За заслуги в цьому поході дворянин отримав ленним правом село Ключків, неподалік Чернігова, а також будинок у межах замку. Він вважався спеціалістом з московських справ²⁹. Поза тим, Криштоф вже користувався певною підтримкою литовського польського гетьмана Криштофа Радзивілла³⁰, який мав суттєвий вплив на служебників покойного краківського каштеляна. Разом з братами Геронімом та Шимоном королівський дворянин робив спроби встановити стосунки з київським воеводою Томашом Замойським³¹, що отримав частину Острозького князівства внаслідок шлюбу з Катериною Острозькою. Однак, є сумніви, чи міг молодий воевода на той час надати якусь значиму підтримку на волинському сеймику. Свою частку в позитивні результати голосування могли внести й Заславські, які, підтримавши кандидатуру Криштофа, отримували від Яна Харленського прихильний для своїх ініціатив голос в Сенаті.

Впливову волинську панську родину в складі посольства представляв Федір Линевський. З часу вбивства слугами кн. В.-К. Острозького брата Петра в 1595 р.³² Федір та його п'ять братів віддалилися від київського воеводи. На час краху «князівського даху» зі смертю кн. Я. Острозького дехто з братів Линевських, зокрема Андрій і Михайло, виявилися серед лідерів шляхетського соціуму Волині. Федір також мав суттєвий авторитет серед нобілітету регіону. У 1619 р. сеймик обрав його поборцею³³. У 1632 р. шляхта

²⁸ Stanisław Kobierzycki, *Historia Władysława, królewicza polskiego i szwedzkiego*, eds. Janusz Byliński and Włodzimierz Kaczorowski, trans. Marek Krajewski (Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2005), 232.

²⁹ Российский государственный архив древних актов (далі — РГАДА), ф. 389 “Литовская метрика”, оп. 1, д. 214 “Akta metryki ruskiej”, л. 52 об.–53 об.

³⁰ AGAD, “Archiwum Radziwiłłów”, dz. V “Listy różnych osób”, sygn. 1931 “Charleski (Charliński) Krzysztof”, s. 3–5.

³¹ AGAD, “Archiwum Zamoyskich”, sygn. 721 “Listy do Tomasza Zamoyskiego od różnych (1612–1637)”, s. 31–32.

³² *Стратегія та ритуали конфлікту: шляхетський соціум Волині XVI і XVII ст. Джерела та інтерпретації*, edited Наталя Старченко (Київ: Інститут історії НАНУ, 2020), 352–363.

³³ *Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной Комиссией для разбора древних актов, учрежденной при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе (далі — Архив ЮЗР)*, part. 6: Акты об экономических и юридических отношениях крестьян в XVI–XVIII веке (1498–1785), vol. 1, ed. Иван Новицкий (Київ: В университетской типографии И. Завадзкого, 1876), 413, 416.

визначила Федора як одного з каптурових суддів³⁴. Принаймні, двічі (1621, 1627 рр.) він обирався маршалком волинського сеймика³⁵. Федір відкрив перспективу творення окремої факції на луцькому сеймику, яку в 1630–1640-х рр. очолював його брат Андрій. Зважаючи на те, що Заславські, насамперед В.-Д. Заславський тоді частіше опонували факції на чолі з Линецькими, можна схилитися до думки про віддаленість Федора від князів на Заславі. Як здається, Федір представляв ту частину волинської шляхти, яка на початок 1620-х рр. запозичила коронну модель шляхетського стану, без виразної домінації родового нобілітету, насамперед князів.

Зрештою, ще одним представником Волинського воеводства на сеймі став волинський чашник Лаврин Древинський. Протягом другої половини правління Сигізмунда III чашник 14 разів послушав з луцького сеймика на сейм (надзвичайний 1613, 1615, 1616, 1618, 1620, 1621, 1623, 1624, 1626, 1627, 1629, надзвичайний 1629, 1632, конвокаційний 1632)³⁶. Лаврин неодноразово обирався поборцею податків та посланником від сеймика до короля. Древинський мав значні військові заслуги, брав участь в різних військових експедиціях, починаючи з правління Стефана Баторія, користуючись протекцією Яна Замойського. На Хотинську війну чашник сформував 4 піші хоругви, що відіграли певну роль в стримуванні ворога³⁷. Популярність чашника серед частини шляхти базувалася, насамперед, на його послідовній позиції захисника православної віри. Невипадково, що він вийшов на регіональну політичну арену після того, як впливових князів — захисників православ'я, вже не залишилося. Л. Древинський, поза всіляким сумнівом, представляв інтереси доволі численної, але тимчасово позбавленої авторитетних лідерів волинської шляхти. Дякуючи розгалуженим зв'язкам в Речі Посполитій (рід Древинських вийшов з Литви), контактам з королівським двором (його батько виконував функції королівського секретаря; сам він теж у 1630-х рр. титулювався секретарем і поко-

³⁴ *Архив ЮЗР, part. 2: Постановления дворянских провинциальных сеймов в Юго-Западной России, vol. 1, ed. Николай Иванишев (Киев: В университетской типографии, 1861), 172, 174.*

³⁵ Mazur, *W stronę integracji z Koroną*, 431.

³⁶ *Ibidem*, 414–417.

³⁷ Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі — ЦДАК), ф. 25 “Луцький гродський суд”, оп. 1, спр. 216 “Актова книга 1639 р.”, арк. 843–844 зв.

йовим короля Владислава IV³⁸), відданості «грецькій» релігії чашник найбільше з його сучасників підходив під виконання цієї ролі.

На початку 1620-х рр. проходять своє становлення принципи формування посольства на сейм з врахуванням інтересу трьох найбільших релігійних груп регіону. Як правило половину посольства складали католики. Серед послів на сейм 1621 р. до таких належали Ян Заленський, Криштоф Харленський та, вірогідно, Федір Линевський. Православні для врівноваження впливу вступали в коаліцію з протестантами, насамперед з впливовими на Волині аріанами. До посольства 1621 р. аріани делегували Р. Гостсько-го і Ю. Чаплича Шпановського. Православним серед послів був Л. Древинський. Союз з протестантами їм був на руку, оскільки з їх числа вийшло чимало талановитих шляхетських трибунів. Так само православних влаштовувала антикатолицька риторика протестантських парламентарів на сеймах.

Інструкція традиційно розпочиналася з подяки монарху. Особливо відзначалися заслуги Сигізмунда III щодо організації анти-турецької оборони.

Один із найбільш важливих фрагментів інструкції знову ж таки присвячувалася податковим питанням. Одночасно шляхта наказувала послам вимагати ухвали спеціальної субсидії воеводству, яке опинилося на шляху проходження коронних і литовських рот до Хотина. Волинська знать в інструкції зауважувала, що такі переходи пов'язані із забезпеченням харчування й розквартирування воїнів, а урожай сільськогосподарських культур попереднього року виявився дуже скупим, так само як і перспектива збору ярих культур поточного року через часті залучення селян до різних військових перевезень. Крім цього, матеріальні ресурси регіону вже були істотно вичерпані внаслідок переходу до Хотина Війська Запорозького. Розуміючи, що прямих субсидій зі скарбу отримати не вдасться, зібрана на сеймику шляхта пропонувала послам домовитися з представниками «вищих» воеводств (насамперед, Краківського, Познанського і Серадського) про збір з Волині лише двох поборів; а в крайньому разі, дати згоду не більше, ніж на чотири. Щодо другого чопового, схваленого на попередньому сеймі, але ще не зібраного, шляхта рекомендувала послам з огляду на спустошення, насамперед через татарські набіги, добиватися згадки в поборовому універсалі скасування цього чопового. Призначення поборці сеймик застерігав за собою, що цілком відповідало нароста-

³⁸ Ibidem.

ючій емансипації політичного народу Речі Посполитої. Шляхта доволі категорично настоювала, щоб духовенство взяло таку ж участь (насамперед фінансову) в порятунку країни, що й світська знать.

Окрема увага в інструкції приділялася податку з королівських маєтностей — кварти. Шляхта застерігала, щоб цей податок, що зберігався у Раві Мазовецькій, не розподілявся згідно приватних інтересів, а скеровувався виключно на загальнодержавні потреби.

Сеймик давав згоду на скликання посполитого рушення за умови аналогічної думки сейму. Для Волинського воеводства підставою формування посполитого рушення мали стати поборові квити, а не наявні волоки чи лани, які знаходилися у власності окремого шляхтича, як у коронних воеводствах. При цьому зверталася увага на значні спустошення регіону внаслідок татарських нападів і жовнірських постоїв.

До ідеї скликання посполитого рушення більшість сеймиків віднесли з розумінням, але без оптимізму. Проти ж виступив виський сеймик, а також генеральний сеймик Королівської Пруссії, шляхта якої вважала, що ополчення проти османів вона виставляти не повинна. Скрипт про посполите рушення, розроблений на попередньому сеймі, нобілітет воеводств у цілому не задовольняв³⁹.

Між тим, дискусії на сеймиках принципового значення вже не мали. Монарх видав універсал на третій віці 12 серпня, відмовившись від порад, представлених включно з примасом В. Гембіцьким, стосовно відкладення цієї події до початку сейму. Сигізмунд III цілком логічно пояснював, що в такому випадку посполите рушення не встигло б включитися в протистояння з османами. А так згідно третій віці шляхта мала 4 жовтня 1621 р. зібратися під Львовом⁴⁰.

У контексті організації антитурецької оборони волинський нобілітет звертав увагу на обіцянку Сигізмунда III на сеймі 1620 р. про формування 10-тисячного військового контингенту за рахунок сенаторів та обраних послів з Посольської ізби. Серед них мали бути й представники Волині. Так, волинський воевода кн. Януш Заславський пообіцяв зайняти посаду полковника в сформованих ним військових підрозділах чисельністю декілька тисяч осіб. На сеймику воевода з певних причин відмовився від цього обов'язку. Тому шляхта переклала його на сина воеводи кн. Юрія Заславського, який після Цецори сформував кілька сотень кіннотників і утри-

³⁹ Pietrzak, *Po Cecorze*, 135–136.

⁴⁰ Podhorodecki and Raszba, *Wojna Cocińska*, 265; *Rejestyry popisowe pospolitego ruszenia*, 13; Pietrzak, *Po Cecorze*, 141.

мував їх до цих пір у власних маєтностях, тобто за свій рахунок. Тому шляхта вирішила йому та декільком іншим представникам шляхетського соціуму виділити кошти на забезпечення протягом трьох кварталів 500 воїнів для кн. Юрія й декількох рот, як гусарських, так і козацьких, для інших ротмістрів⁴¹. Сеймик вважав, що воеводський підрозділ може бути сформований упродовж місяця. Однак, шляхта просила в разі відмови турків від наступу на Річ Посполиту залишити це угруповання на території воеводства для оборони від «свавільних куп» та зловживань коронних підрозділів.

В інструкції повністю проігнорована шведська небезпека. Це свідчить про мінімальний вплив литовського польного гетьмана К. Радзивілла на перебіг подій на волинському сеймику. Крім цього, у волинській шляхти ще жевріла надія, підживлювана поглядами деяких політиків, що шведська активність в Лівонії має демонстраційний характер. Пізніше, напередодні вже відкриття сейму, 21 серпня шведська армія почала облогу Риги. Відповідних сил, як було відомо й раніше, у К. Радзивілла не було. Звернення гетьмана до короля й сенаторів виявилось малоефективним⁴². На повістці денній у Варшаві превалювала небезпека з півдня.

Згадано в інструкції й лист на сеймик коронного підчашія Станіслава Любомирського про необхідність надіслання грошей жовнірам. Шляхта розпорядилася поборці виділити й надіслати кошти на вимогу підчашія. Ці відрахування мали бути зафіксовані на сеймі в конституції.

В окремі частині інструкції сеймик розглянув питання діяльності поборці. Останній подав звіт на з'їзд про зібрання 4-х поборів і одного чопового та пред'явив квити від жовнірів і депутатів від сеймику про видані кошти. Подібним чином мають бути оформлені й інші чотири побори та друге чопове.

Попри те, що королівська інструкція на сеймики, пропонувала відкласти з повістки денної з'їздів всі питання, які не стосувалися питань оборони, волинська шляхта з огляду на важливість безпекових аспектів наголошувала на важливості заспокоєння релігійних дисидентів. Акцентувалася увага на конфлікті у Вільні між православними й уніатами, що активізувався навесні 1621 р. й полягав у протистоянні унійного митрополита Й.-В. Рутського, під-

⁴¹ Dariusz Kupisz, "Szlachta wołyńska wobec agresji tureckiej na Rzeczpospolitą w 1621 roku," *Kwartalnik Historyczny* 128, no. 2 (2021): 584.

⁴² Pietrzak, *Po Ceczorze*, 142.

тримуваного королем і міською владою, та братського монастиря св. Духа на чолі з М. Смотрицьким⁴³.

Релігійне питання стало предметом розгляду й на інших сеймиках. Так, вишенський сеймик Руського воеводства підняв питання про «заспокоєння грецької релігії», в тому числі й на Волині та Київщині⁴⁴. Натомість, мазовецький генеральний сеймик виступив категорично проти включення релігійного питання до порядку денного сейму, вважаючи, що це могло стати перешкодою щодо схвалення конституції про оборону⁴⁵.

Побіжно сеймик торкнувся питання судочинства. Зокрема, пропонувалося схвалити окрему конституцію, яка б передбачала вдосконалення процедури екзекуції щодо засуджених на баніцію. В контексті наростання загрози з боку османів значення цього було актуалізоване щодо неплатників податків та в недалекій перспективі стосовно тих шляхтичів, які б не з'явилися до посполитого рушення.

Традиційно інструкція сеймика завершувалася проханнями щодо окремих осіб шляхетського стану та корпорацій інших станів.

Першою чергою сеймик згадав володимирського військового, руського писаря, вихідця з волинських путних бояр Флоріана Олешка. На початку 1620 р. він вчергове очолив посольство до кримського хана. Несподіваний напад козаків на Крим, а далі підготовка до Хотинської війни призвели до того, що Олешка фактично ув'язнили. Волинська шляхта в своїй інструкції, зазначаючи, що військый змушений був потратити гроші, які віз з собою для викупу в'язнів, вимагала вдатися до дій з його визволення, а також компенсації його витрат з привезеної суми. Зважаючи на наступні події, тобто гостру фазу в протистоянні з Портою та її союзниками. Флоріан як в'язень, пробув в Криму майже два роки і лише 3 жовтня 1621 р. повернувся у Варшаву⁴⁶. З огляду на ув'язнення

⁴³ Tomasz Kempa, *Wobec kontrreformacji. Protestanci i prawosławni w obronie swobod wyznaniowych w Rzeczypospolitej w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku* (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2007), 327–329. Докладно описане це протистояння в праці: Жукович, Сеймовая борьба, part. 3, 89–144.

⁴⁴ *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie*, vol. 20: *Lauda wiszeńskie 1572–1648 r.*, ed. Antoni Prochaska (Lwów: Z drukarni E. Winiarza, 1909), 195; Pietrzak, *Po Cecorze*, 139.

⁴⁵ Pietrzak, *Po Cecorze*, 140.

⁴⁶ Жерела до історії України-Руси, vol. 8: *Матеріали до історії української козаччини*, vol. 1: *Документи по рік 1631*, edited Іван Крип'якевич (Львів: З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, 1908), 215; Roman

авторитет Флоріан у шляхетському середовищі значно зріс і земські сеймики продовжували клопотатися про його винагородження. Волинський передсеймовий сеймик 1622 р. просив короля відшкодувати його видатки на посольство до Орди “*ex erario publico*”, а крім того, ще й нагородити⁴⁷. Клопоталися за Флоріана й сродзький сеймик Познанського і Каліського воеводств та прошовицький сеймик Краківського воеводства, який додатково пропонував замінити пожиттєве право на Козар вічним⁴⁸. Монарх, реагуючи на ці прохання, 5 листопада 1622 р. надав володимирському військовому кадуковим правом острів Кочур на передмісті Володимира й уніатську церкву на тому ж острові⁴⁹.

Шляхта клопоталася щодо Станіслава Лагодовського, сина волинського каштеляна Яна. Станіслав як королівський ротмістр брав участь у московській експедиції під керівництвом королевича Владислава Вази. Він очолював полк списників, який перебував у війську королевича з осені 1617 р.⁵⁰ Перед цим Станіслав відбував службу в молдавського господаря Радугу Міхні. Після московської експедиції каштелянич як ротмістр опинився в рядах лісовчиків, що взяли участь в початковому етапі Тридцятилітньої війни. Пробиваючись через Сілезію в Річ Посполиту Станіслав потрапив в ув'язнення. У 1620 р. лісовчики його «як людину мужню» викупили з полону. Й надалі Станіслав засвідчував свої військові таланти — у червні 1624 р. він взяв участь у битві під Мартиновим проти ногайських татар. Після смерті батька в 1622 р. каштелянич вступив у затяжний конфлікт з кн. Юрієм Заславським стосовно маєтності Зимне⁵¹. На 1621 р., ще за життя батька, сумнівно, щоб Заславські відкрито виступали проти впливової на Волині й в Руському воеводстві родини Лагодовських. У 1626 р. Станіслав був вби-

Żelewski. “Oleszko Florian” in *Polski Słownik Biograficzny*, vol. 28 (Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1978), 759.

⁴⁷ Архив ЮЗР, part. 2, vol. 1, 146.

⁴⁸ *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego*, vol. 1, part. 2, 148; *Akta sejmikowe województwa krakowskiego*, vol. 2: 1621–1648, ed. Adam Przyboś (Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1953), 17.

⁴⁹ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 209 “Книги справъ воеводствъ Киевського, Волынского и Браславского”, л. 275–275 об.

⁵⁰ Kobierzycki, *Historia Władysława*, 221.

⁵¹ Władysław Łoziński, *Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku*, vol 2: *Wojny prywatne* (Kraków: Wydawnictwo literackie, 1957), 20–21.

тий у Львові під час бійки з братами Марком і Александром⁵². На відміну від Ф. Олешка, нагородами С. Лагодовський з боку короля відзначений не був.

Прохання сеймика також стосувалися цілого ряду осіб, що за різних обставин, переважно під час битви на Цепорі, потрапили до татарського ув'язнення. Шляхта клопоталася щодо Андрія Деденського (Дидинського), який потрапив до полону, перебуваючи на службі в Молдові. З полону він був випущений під гарантії галицького старости Миколая Струся, який потрапив у руки татар після Цепорської битви. А. Деденський, правдоподібно, мав зібрати кошти на викуп їх обох. Однак, його маєтності виявилися спустошеними й необхідну суму він зібрати не зміг. Посли мали звернутися до короля, щоб якимось чином врятував ситуацію. Характерно, що вишенський сеймик, де М. Струсь і А. Деденський були знані для шляхти, пропонував зовсім інакше вирішити ситуацію. Виводячи «за дужки» А. Деденського, руська шляхта пропонувала надати ув'язненому М. Струсеві привілей на снятинське староство, щоб його дружина за рахунок прибутків з цієї королівщини могла зібрати кошти на викуп чоловіка⁵³.

Щодо винагороди сеймик згадував в інструкції ще двох шляхтичів, не називаючи їх за іменем, — Цеклінського й Яйковського. Йдеться про Юзефа Цеклінського та Криштофа Яйковського, засуджених на інфамію на сеймі 1615 р. як очільники конфедерації коронного війська у 1611–1614 рр. Не отримавши жолд за участь в московській експедиції, Ю. Цеклінський організував конфедерацію, яка самовільно вибирала ресурси з королівщин і духовних маєтностей. Переслідувані з боку правосуддя лідери конфедерації покинули територію Речі Посполитої. В умовах загрози турецької небезпеки обидва як досвідчені воїни могли прислужитися батьківщині, тому волинська шляхта клопоталася про зняття з них інфамії й повернення в Польсько-Литовську державу. Це прохання волинської шляхти було задоволено лише на наступному сеймі 1623 р.⁵⁴

Якщо попередні прохання щодо Дединського, Цеклінського і Яйковського слід вважати проявом шляхетської солідарності, то наступні петиції стосувалися братії з Волині. Сеймик клопотався

⁵² Adam Boniecki, *Herbarz Polski*, vol. 15: *Liwscy–Łopuscy* (Warszawa, 1912), 164.

⁵³ *Akta grodzkie i ziemskie*, vol. 20, 196.

⁵⁴ *Volumina Constitutionum*, tom 3: *1611–1626*, vol. 1: *1611–1626*, eds. Stanisław Grodzicki, Marcin Kwiecień, Anna Karabowicz (Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2010) 330.

стосовно Гнівоша Гулевича Дрозденського з проханням обміняти якогось ув'язненого татарина на сина Гнівоша, який потрапив до полону під Цецорою. Гнівош у шлюбі з Анною Вітонизькою мав чотирьох синів — Семена, Андрія, Олександра та Дем'яна⁵⁵. В середині 1640-х рр. всі вони були живі: Андрій став під іменем Афанасія ченцем Луцького братського монастиря⁵⁶; Семен, Олександр і Дем'ян тоді здійснили розмежування своїх володінь Дроздні і Гудчий Брід у Луцькому повіті з землями Андрія Фірлея⁵⁷. Звідси можна зробити висновок, що сина Гнівоша викупити з полону чи обміняти вдалося, але хто з перелічених синів був захоплений татарами, невідомо. Натомість, відомо, що Ф. Олешко, який, правдоподібно, під час свого посольства в Крим мав виконати доручення Гнівоша, в 1622 р. позичив в останнього 80 злотих⁵⁸. Це можна розцінити як невиконання Флоріаном на той час свого зобов'язання перед Г. Гулевичем Дрозденським.

Одне з прохань сеймику стосувалося волинського чашника Лаврина Древинського. Йшлося про права його другої дружини Діани Янівни Боговитинівни Козерадської на маєтність Козеради в Берестейському воєводстві. Її брат Ян помер у 1617 р., а його частину в Козерадах 1610 р. купив люблінський підкоморій Войтех Собеський. Останній мав сплатити при укладенні Діани шлюб з Л. Древинським посаг і виправу 5 тис злотих, але на час фіксації цього факту це не зробив. Ставши спадкоємцем брата після його смерті, Діана мала сплатити борги небіжчика⁵⁹. За допомогою впливового чоловіка Діані вдалося в трибуналі Великого князівства Литовського відсудити частину Козерад, яка протиправно була відчуже-

⁵⁵ Ірина Ворончук, *Родоводи волинської шляхти XVI–першої половини XVII ст. (реконструкція родинних структур: методологія, методика, джерела)* (Київ: Вища школа, 2009), 206.

⁵⁶ Сергій Горін, *Монастирі Луцько-Острозької єпархії кінця XV–середини XVII ст.: функціонування і місце у волинському соціумі* (Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012), 210.

⁵⁷ Петро Кулаковський, *Писар, шляхтич і пастир: Біографія володимирсько-берестейського єпископа Йосифа Мокосія-Баковецького (1595–1654)* (Львів: Видавництво УКУ, 2019), 225.

⁵⁸ Львівська національна наукова бібліотека імені Василя Стефаника (далі — ЛННБ), відділ рукописів, ф. 5 “Оссолінські”, спр. 7444 “Папери Вацлава Руликовського”, т. 3 “Збір нотаток генеалогічних і геральдичних”, ч. 3, арк. 528.

⁵⁹ Володимир Собчук, *Від коріння до крони. Дослідження з історії князівських і шляхетських родів (Волині XV–першої половини XVII ст.)* (Кременець: Кременецько-Почаївський державний історико-архітектурний заповідник, 2014), 254.

на братом В. Собеському. Виконання цього рішення не наступило, бо підкоморій перевів справу до трибуналу в Любліні. Сеймик пропонував або відновити роботу спільної коронно-литовської комісії, затвердженої на попередньому сеймі⁶⁰, або розгляду справи на сеймі за присутності обох коронних та обох литовських керівників канцелярій. В інструкції Волинського воеводства на сейм 1623 р. це прохання фактично було повторено⁶¹.

Клопоталася шляхта на сеймику й за братами Юрієм і Мойсеєм Кайсарами Колодежинськими. Йшлося про повернення села Колодяжне у Володимирському повіті, яке було надане на ленному праві їх батькові Гаврилові (Габріелеві). Останній представляв слуг кн. Андрія Курбського, з яким прибув до Великого князівства Литовського з Московської держави. Гаврило в 1561 р. виконував функції намісника Ковеля, наданого його патронові⁶². Однак, волинська шляхта наголошувала на військових заслугах Гаврила. Він брав участь в бойових діях під Полоцьком, Торощем, Псковом, Великими Луками, в експедиції до Лівонії (Інфлянт). Після смерті кн. А. Курбського та короля Стефана Баторія луцька католицька капітула започаткувала судовий процес з відсудження Колодяжного. Незадовго перед цим село за сеймовим декретом таки потрапило у володіння капітули. Інструкція Волинського воеводства на сейм 1623 р. повністю повторила цю петицію до короля⁶³.

На сеймику пропонувалося послам просити звільнення від поборів і чопового податку для міста Луцька на декілька років. Шляхта обґрунтовувала це частими переходами через місто військових підрозділів, які прямували в табір під Хотин. Жовніри побирали в місті стації, які фактично були реквізиціями продуктів харчування, коней тощо. Також в інструкції згадувалося про часті пожежі, від яких страждало місто. Перед наступним сеймом 1623 р. волинський сеймик знову клопотався перед сеймом за луцьких міщан. В інструкції відзначено, що місто потерпіло від пожежі, а також до

⁶⁰ Йшлося про комісію, яка мала розмежувати Підляське й Берестейське воеводства, вивчити ситуацію й доповісти на сеймі 1621 р. про суперечки між сторонами. Враховуючи результати роботи комісії сейм мав затвердити дукт (лінію) адміністративної межі (*Volumina Constitutionum*, tom. III, vol. 1, 271).

⁶¹ *Архив ЮЗР*, part. 2, vol. 1, 146.

⁶² Константин Ерусалимский, *На службе короля и Речи Посполитой* (Москва; Санкт-Петербург: Нестор-история, 2018), 412, 414.

⁶³ *Архив ЮЗР*, part. 2, vol. 1, 148.

істотних збитків, за словами представників міщан, які були присутні на сеймику, призводили постої й стації жовнів⁶⁴.

Таким чином, на сеймику шляхта погодилася з більшістю пропозицій королівської легації. Разом з тим, регіональні інтереси не могли бути не враховані й знайшли відображення в інструкції.

РЕАЛІЗАЦІЯ ВИМОГ СЕЙМИКУ НА СЕЙМІ

Безпосередньо сеймове засідання розпочалося із зачитування королівської пропозиції⁶⁵. Її традиційно оголошував коронний канцлер, в даному випадку Анджей Липський. Пропозиція майже не відрізнялася від легації, роблячи основний акцент на військовій загрозі для країни. До неї були доданий опис головних подій, що трапилися безпосередньо перед сеймом. Подібне доповнення сприймалося сеймом, як правило, негативно⁶⁶.

Під час виголошення сенаторських вот виступали луцький католицький єпископ і великий коронний канцлер Анджей Липський та київський католицький єпископ Богуслав Радошевський. А. Липський, намагаючись вселити віру в перемогу, апелював до історичних паралелей, коли вторгнення опонентів по цивілізаційному протистоянню завершувалося ганебною поразкою порушників меж цивілізаційного кордону, як наприклад Владислава Варненчика в 1444 р.⁶⁷. Всі сенатори в своїх виступах висловлювалися за скорочену програму сейму (максимум до 1,5 тижня) з наміром розгляду лише питання оборони⁶⁸.

Коронний конюший Криштоф Збараський домагався зокрема проведення реформи посполитого рушення з метою підвищення його боєготовності. Конюший настоював на розгляді цього питан-

⁶⁴ Ibidem, 148–149.

⁶⁵ Biblioteka PAN w Kórniku, rkps 330, k. 730–738.

⁶⁶ Izabela Lewandowska-Malec, “Rola legacji i propozycji królewskiej w procedurze ustawodawczej na sejmach walnych koronnych za panowania Zygmunta III Wazy,” *Krakowskie Studia i Historii Państwa i Prawa*, vol. 2 (2008): 93, 94, 95, 104.

⁶⁷ Pietrzak, *Po Cecorze*, 145–146. До цих паралелей також вдався краківський каштелян кн. Юрій Збараський у листі до короля вже після завершення війни під Хотиним (*Listy księcia Jerzego Zbaraskiego, kasztelana krakowskiego, z lat 1621–1631*, ed. August Sokołowski (Kraków: Z drukarni Wł. L. Anczyca i Sp., 1880), 44).

⁶⁸ Pietrzak, *Po Cecorze*, 147.

ня, домігся створення комісії, яка мала виробити відповідну конституцію⁶⁹.

Оскільки великий литовський писар кн. Ян Друцький Соколинський не справлявся належно з обов'язками маршалка, як відзначено в діарії, йому призначили в допомогу 4-х депутатів. Єжи Петшак пояснює цю зміну не стільки фактом недосвідченості маршалка, стільки його занадто прокоролівською позицією, яка викликала застереження в земських послів⁷⁰.

Всупереч королівським пропозиціям щодо акценту роботи сейму на військових приготуваннях, 2 вересня Посольська ізба вирішила підтримати вимоги православних й направила двох депутатів до короля. Останній однак відмовив. Посли з українських воеводств Речі Посполитої повторно зверталися до ізби, відзначаючи небезпечну тенденцію покозачення їхніх селян, твердили, що в разі не вирішення конфесійної проблеми їм немає чого повертатися додому. Переконали багатьох і навіть маршалок Я. Соколинський виступив за повторне звернення до короля й створення комісії для перегляду вироку для ув'язнених віленських православних міщан та обраних православних ієрархів. На цьому сеймі була виголошена чергова промова Л. Древинського, в якій засуджувалася унія, пролунав заклик скасувати унійну ієрархію та визнати висвячених Теофаном православних ієрархів⁷¹. Ситуація схилилася на бік православних, ще й з огляду на те, що існували побоювання про перехід козаків на бік турків. У сенаторському середовищі, в свою чергу, побутувала думка про в цілому невдачу унії. До Варшави з наміром вплинути на позицію земських послів прибув митрополит Йосиф Велямін Рутський та єпископ Йосафат Кунцевич. Але їх спроби виявилися безуспішними, так само як і обіцянки Сигізмун-

⁶⁹ Pietrzak, *Po Cecorze*, 146, 148. На попередньому (1620) сеймі брати Збаразькі представили проект військової реформи “O porządku wojny z rogaństwem”, в якому посполитому рушенню відводилася важлива роль. Втім, цей проект так і не був трансформований в конституцію (Karol Łopatecki, *Organizacja, prawo i dyscyplina w polskim i litewskim pospolitym ruszeniu (do połowy XVII wieku)* (Białystok: Instytut badań nad dziedzictwem kulturowym Europy, 2013), 583–584; Dariusz Kupisz, “Żołnierz łanowy w polskim piśmiennictwie polityczno-wojskowym za panowania Zygmunta III Wazy,” *Terminus*, vol. 19 (2017), zes. 3 (44): 684).

⁷⁰ Pietrzak, *Po Cecorze*, 147.

⁷¹ Михайло Грушевський, *Історія України-Руси*, vol. 7: *Козацькі часи до року 1625* (Київ: Наукова думка, 1995), 447–448; Кемпа, *Wobec kontrreformacji*, 332; Pietrzak, *Po Cecorze*, 149 — тут історіографічний огляд дискусії щодо промов чи двох варіантів промови Л. Древинського.

да ІІІ про розгляд релігійного питання на черговому сеймі. В зміні позиції сейму ключову роль відіграв папський нунцій Антоніо Діоталлеві, який, незважаючи на хворобу, провів цілий ряд розмов з сенаторами, в яких переконав в необхідності підтримки унії. Дякуючи особистому втручання короля, Й. Рутський отримав можливість виступити перед Сенатом з відповіддю на закиди Л. Древинського. У своїй промові митрополит зауважив, що унія продовжує поширювати свій вплив, а висвячення православної ієрархії Теофаном супроводжувалося призначенням осіб, перед якими ставилося завдання вбити унійних ієрархів. Сигізмунд ІІІ після цього заявив, що в умовах відсутності єдиної позиції на сеймі щодо релігійного питання відкладає його розгляд на наступний сейм, а разом з тим наказав призупинити виконання королівського універсалу щодо засудження висвячених православних ієрархів. Сейм з таким рішенням погодився⁷². Королівський універсал був скерований проти Й. Борецького та М. Смотрицького. Перший з них, залучивши кількасот вершників, наїхав на віленську митрополію (ймовірно, її резиденцію), а М. Смотрицький мав такі ж наміри щодо Полоцька⁷³. Хоча про універсал мовилося в однині, ймовірно, йшлося ще й про інший подібний документ. У середині березня (більше, ніж через місяць після видання першого універсалу щодо Й. Борецького й М. Смотрицького з литовської канцелярії) вже з Коронної канцелярії вийшов універсал стосовно ув'язнення й віддання до суду ще одного висвяченого Теофаном ієрарха — берестейського й володимирського владику Єзекіля Курцевича⁷⁴. З огляду на ситуацію на сеймі король мав призупинити дію й цього універсалу.

4 вересня на сеймі виступив один з основних промоторів організації антитурецької боротьби краківський каштелян кн. Юрій Збараський. У своїй промові каштелян вчергове агітував за зібрання посполитого рушення як з Корони, так і з Великого князівства Литовського. В умовах початку Хотинської війни жоден з учасників сейму не висловився проти. Позиція Ю. Збараського виглядала цілком логічною, оскільки він разом з братом Криштофом були основними творцями плану комплексу оборонних заходів щодо експансії Оттоманської Порти, представленого ще на сеймі 1620 р. З того часу план був сильно модернізований з огляду на те, що від-

⁷² Pietrzak, *Po Cecorze*, 150–151.

⁷³ Treliak, *Historia wojny Chocimskiej*, 77.

⁷⁴ Жукович, *Сеймовая борьба*, part. 3, 121.

правка армії Речі Посполитої на Дунай, щоб заблокувати подальше просування турецької армії, вже запізнiла⁷⁵.

6 вересня було представлено розроблений проект конституції про посполите рушення⁷⁶. Судячи з попереднього⁷⁷ й остаточного⁷⁸ варіанту цієї конституції її текст був істотно допрацьований під час сеймових засідань. До укладення тексту конституції сеймові послі підійшли надзвичайно серйозно — було використано більше десятка попередніх законодавчих актів: від Статуту Казимира Великого 1368 р. (зведення Віслицько-Пьотрковських статутів 1346–1347 рр.) до правових документів часів правління Сигізмунда III.

Зважаючи на початок шведського наступу, повстало питання як забезпечити оборону Лівонії й Литви. Більшість senatorів на чолі з Ю. Збараським уважали, що навіть посполите рушення з литовських воєводств слід скерувати під Хотин, а оборону на півночі забезпечити в інший спосiб⁷⁹. Відмінну позицію займав литовський польний гетьман Криштоф Радзивілл, але максимально на що погодився сейм, це дозволити скерувати на північний фронт посполите рішення на війну з Ригою (фактично — шведами) з найближчих литовських воєводств⁸⁰.

Більшість послів вимагало, щоб духовні особи виставляли ополчення зі своїх маєтностей земських, а також направити солтисів і вiйтів з церковних володінь на посполите рушення згідно з конституцією 1557 р. Погодившись з першою вимогою, духовні сенатори всiляко протестувати проти залучення солтисів і вiйтів до посполитого рушення. Король через коронного підканцлера В. Лещинського переконав послів, щоб вони відмовилися від вимоги щодо урядників церковних маєтностей. Слід зауважити, що суперечка між послами й духовними сенаторами щодо цієї проблеми відклала завершення сейму на два дні⁸¹. Між тим, сеймова консти-

⁷⁵ Zbigniew Anusik, “Książęta Jerzy i Krzysztof Zbarascy wobec problemów południowo-wschodniego pogranicza Rzeczypospolitej w drugim i trzecim dziesięcioleciu XVII wieku,” *Przegląd nauk historycznych* 15, no. 2 (2018): 146, 142.

⁷⁶ Pietrzak, *Po Ceorze*, 152.

⁷⁷ Biblioteka PAN w Kórniku, rkps 330, s. 740–747.

⁷⁸ *Volumina Constitutionum*, tom 3, vol. 1, 297–304.

⁷⁹ Pietrzak, *Po Ceorze*, 153; *Listy księcia Jerzego Zbaraskiego*, 32.

⁸⁰ Війну з шведами, яка була такою самою реальною, як і з турками, називали «радзивіллівською». Це добре демонструє відношення більшості шляхти, в тому числі волинської, до цієї загрози (Henryk Wisner, “Król i książę. Konflikt między Zygmuntem III Wazą i Krzysztofem Radziwiłłem”, *Rocznik Białostocki*, vol. 11 (1972): 68–69).

⁸¹ Pietrzak, *Po Ceorze*, 154.

туція передбачала обов'язок участі всіх вїйтів і солтисів у посполитому рушенні.

Загалом, порядок денний сейму, задуманий королем та його оточенням, був витриманий. Хоч спроб відступу від основної тематики — організації антитурецької оборони, проявляло чимало, але їх вдавалося, хоч і з труднощами, блокувати. Неоднозначним виявився підхід до питання збору податків на забезпечення оборони. Волинське воєводство опинилося десь посередині — його послі погодилися на збір одного-двох податків відразу, а можливість ухвалення ще одного податку мало бути розглянуте на сеймику. Сейм схвалив також збір водного податку та подвійного поголовного з євреїв замість участі в посполитому рушенні. Всі перелічені податки скеровували на протистояння з турками (для коронних воєводств) і мали бути зібрані до початку 1622 р.⁸². Останнє засвідчувало, що політична еліта країни усвідомлювала реальність загрози з півдня й готувалася цьому протистояти протягом довшого періоду.

На сеймі не вдалося узгодити характер військової служби шляхтича з величиною його маєтку. Залишилися при принципі *sicut melius potuerint*. Не вдалося переглянути принцип не оплати служби ополчення закордоном чи в терміні понад два тижні. Для полагодження виплат за такі види служби необхідна була згода воєводства, тобто сеймику⁸³.

Як стверджував Є. Петшак, сейм окремою конституцією на час посполитого рішення відклав роботу Коронного трибуналу, задвірного суду, ґродських і земських судів⁸⁴. Насправді, відкладенню підлягали лише задвірні й ґродські суди; інші суди мали функціонувати чи розпочинати сесії, незважаючи на військову загрозу⁸⁵. Правдоподібно, таке компромісне рішення стало наслідком вимог шляхти, для якої припинення функціонування судової системи, особливо тієї її частини, що була пов'язана з самоврядуванням нобілітету, мала принципове значення.

Традиційно гаряче на сеймі обговорювався поборовий універсал. В інструкції послам волинська шляхта погоджувалася на два, у крайньому випадку на чотири побори, але точне число рекомендовалася узгоджувати з послами «вищих» воєводств⁸⁶. Очевид-

⁸² *Volumina Constitutionum*, tom 3, vol. 1, 318; Pietrzak, *Po Cecorze*, 154–155.

⁸³ Pietrzak, *Po Cecorze*, 156.

⁸⁴ *Ibidem*, 157.

⁸⁵ *Volumina Constitutionum*, tom 3, vol. 1, 306.

⁸⁶ До «вищих» або «гірних» воєводств дослідники відносять Краківське (Прошовицький сеймик), Познанське й Каліське (Сьродський сеймик), а та-

но, після відповідних нарад послі зійшлися на двох поборах, що знайшло відображення в універсалі. Поборцю згідно з інструкцією мав призначити реляційний сеймик⁸⁷. Сеймик наказував послам не дозволяти збір чопового податку з огляду на те, що друге чопове, схвалене на попередньому сеймі, ще не було вибране. Щодо цього існувала консолідована думка земських послів і, як наслідок, у поборовому універсалі ця точка зору знайшла своє відображення⁸⁸. В інструкції наголошувалося на необхідності поширення тягот неминучої війни на всі стани Речі Посполитої, особливо на духовних осіб. Універсал встановлював один побор для митрополитів, владик, архімандритів, ігуменів, попів в обсязі одного злого, а для протопопів — чотирьох. Це стосувалося православних і унійних священників. Католицьке духовенство прямо не оподатковувалося; натомість, побор мали сплачувати війти, солтиси, кметі духовних маєтностей, включаючи навіть населені пункти, які мали звільнення від сплати податків на певний термін⁸⁹.

Однак побажання сеймику щодо врахування при затвердженні поборового універсалу ступеню розорення міст, містечок і сіл воеводства внаслідок як татарських нападів, так і стацій жовнірів чи козаків, сейм проігнорував.

Волинський сеймик у своїй інструкції наказував послам домагатися ухвалення конституції про порядок екзекуцій щодо банітів. Для шляхетського середовища, яке спостерігало за різноманітними способами уникнення засуджених на баніцію виконання цього покарання, включно з королівськими глейтами, вдосконалення цієї процедури було одним з актуальних завдань. Якоюсь мірою відповідь на цю петицію шляхти давалася в конституції про посполите рушення. Норма цієї конституції пропонувала карати на горло інфамів і банітів, щоб вони нічого злого не вчиняли в держа-

кож з певними застереженнями Сандомирське (Edward Opaliński, *Kultura polityczna szlachty polskiej w latach 1587–1652. System parlamentarny a społeczeństwo obywatelskie* (Warszawa: Copyright by Kancelaria Sejmu, 1995), 95; Karol Mazur, *W stronę integracji z Koroną*. 274). Як нам здається, мав рацію Владислав Чаплінський, який додавав до цього переліку Віленське й Руське воеводства (Władysław Czaplinski, “Sejm w latach 1587–1696”, in *Historia sejmów*, vol. 1: *Do schyłku szlacheckiej Rzeczypospolitej*, ed. Jerzy Machalski (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1984), 236).

⁸⁷ *Volumina Constitutionum*, tom 3, vol. 1, 312. Поборцюю воеводства був призначений Семен Гулевич Воютинський (AGAD, ASK, dz. II, sygn. 42, k. 159–159 v.).

⁸⁸ *Volumina Constitutionum*, tom 3, vol. 1, 316.

⁸⁹ *Ibidem*, 313.

ві⁹⁰. Крім мети, цілком зрозумілої для умов воєнного часу, нічого конструктивного в плані виконання цього покарання конституція не додавала.

Одне з доручень послам з Волинського воєводства стосувалося заборони особистої участі коронних підскарбіїв на засіданнях Радомського трибуналу. Натомість, пропонувалося їм брати участь у судових засіданнях засобом відповідних подань.

Сейм ухвалив рішення про відкладення судових сесій цього трибуналу на початок 1622 р., тобто після запланованого завершення воєнної експедиції. При цьому зберігався склад депутатів, затверджений сеймом 1620 р. З огляду на стан державних фінансів, відзначалося, що фіскальній відповідальності підлягали всі шафари, орендарі, поборці прибутків Речі Посполитої, включно з їх спадкоємцями, починаючи з 1609 р. Врахувала конституція “Trybunał Radomski” й побажання волинської шляхти, регламентувавши представляти інтереси Коронного скарбу не безпосередньо підскарбіїм, а коронному інстигаторові⁹¹.

З інших конституцій сейму 1621 р. більш-менш безпосередньо до Волині стосувалася ухвала “O lustratorach”. Вона затверджувала в правах обраних на попередньому сеймі люстраторів. Однак, оскільки люстрація ще не була проведена, то її реалізація відкладалася⁹². У конституції 1620 р. королівщини Волині мали люструватися разом з Руським воєводством. Люстраційна комісія складалася з трьох осіб — перемишльського земського писаря Феліціана Гроховського, сяноцького каштеляна Марціна Стадницького, сяноцького хорунжого Єжи Стана, які делегувалися відповідно королем, Сенатом і Посольською ізбою⁹³.

Реалізація цього рішення здійснювалося повільно. Люстрація королівщин Руського воєводства відбулася ще весною 1621 р.⁹⁴. Щодо Волині даних немає ні в 1621, ні в 1622 р.; сейм 1623 р. знову продовжив повноваження люстраторів⁹⁵. Люстрація відбулася лише в 1626 р.⁹⁶.

⁹⁰ Ibidem, 301.

⁹¹ Ibidem, 304–306.

⁹² Ibidem, 307–308.

⁹³ Ibidem, 279–280.

⁹⁴ AGAD, ASK, dz. XLVI “Lustracje, rewizje i inwentarze dóbr królewskich”, sygn. 23 “Lustracje województwa ruskiego 1621”, k. 2–2 v.

⁹⁵ *Volumina Constitutionum*, tom 3, vol. 1, s. 307–329.

⁹⁶ *Volumina Constitutionum*, tom 3: 1611–1626, vol. 2: 1627–1640, eds. Stanisław Grodzicki, Marcin Kwiecień, Anna Karabowicz (Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2013), 20.

В інструкції містилася вимога волинської шляхти щодо надання її послам рукописного, а не друкованого варіанту сеймових конституцій. Шляхта наголошувала на якихось помилках друкованих конституцій з попереднього сейму. Цю вимогу виконали доволі оригінальним способом. Це можна простежити на прикладі поборового універсалу, виданого на сеймі. Його, як звичайно, видрукували в друкарні королівського типографа Анджея Піотрковчика в Кракові. 9 жовтня король Сигізмунд III видав саме такий варіант поборового універсалу белзькому каштелянові, володимирському старості Станіславові Журавинському. Останній доставив універсал до Володимирського гроду, де його облятували, тобто не вклеїли, а вписали⁹⁷.

Загалом, робота сейму, яка завершилася 14 вересня, концентрувалася на проблемі організації оборони проти турецько-татарської агресії. Оскільки кварцяна військо й підрозділи повітового жовніру вже відбули під Хотин, тому основний фокус сеймових станів зосередився на визначенні організаційних засад посполитого рушення. Власне кажучи, саме це питання центральною лінією проходило через засідання загальнодержавного представницького органу.

РЕАЛІЗАЦІЯ РІШЕНЬ СЕЙМУ НА ВОЛИНІ

Найважливіша сеймова конституція “Sposob pospolitego ruszenia” почала реалізовуватися ще до завершення сейму. 13 вересня в Луцьку відбувся депутатський сеймик⁹⁸. На ньому вирішувалося подвійне завдання. Формально основна мета полягала в обранні депутатів на Коронний трибунал. Як завжди, таких депутатів обрали шість, по два з кожного повіту. Луцький повіт мали представляти кн. Миколай Чорторійський і Геронім Харленський; Володимирський — Гнівош Гулевич Дрозденський і Філон Гулевич Радошинський; Кременецький — Андрій Фірлей і кн. Григорій Четвертинський. Фактично ж, пріоритетним завданням сеймика було виконання згаданої сеймової конституції. Згідно з рішенням шляхетського з'їзду, посполите рушення шляхти мало зібратися 30 вересня 1621 р. у селі Дунаїв Кременецького староства, над річкою Іква, щоб далі вирушити під Львів. Для організації ополчення

⁹⁷ ЦДІАК, ф. 28 “Володимирський гродський суд”, оп. 1, спр. 53 “Актова книга 1621 р.”, арк. 628 зв.–632.

⁹⁸ ЦДІАК, ф. 25, оп. 1, спр. 124 “Актова книга 1621 р.”, арк. 194 зв.–196.

сеймик обрав чотирьох стражників: Михайла Мишку Холоневського, Криштофа Шкленського, кн. Юрія Воронецького і Вацлава Калусовського. В день роботи сеймика розпочався татарський напад на Волинь, який частково унеможливив реалізацію його рішень. Як наслідок, 24 вересня волинський воєвода кн. Януш Заславський видав універсал, в якому, посилаючись на неможливість зібратися шляхті під Дунаєвим через блокування шляху до нього 30-тисячною ордою, встановив місце зібрання шляхетського ополчення під Берестечком⁹⁹. Незважаючи на татарський напад, посполите рушення зібралось й в середині жовтня вже знаходилося під Глинянами.

Тут у складі ополчення перебувало троє послів на сейм. Володимирський підкоморій Роман Гостський привів сюди шляхетське рушення з Володимирського повіту й південно-західної частини Луцького повіту. Особисто підкоморій з братом Вацлавом виставив до ополчення 12 вершників, озброєних по-гусарськи. Володимирський земський суддя Ян Заленський привів під Глиняни двох кіннотників-козаків. Федір Линевський разом з братами Михайлом і Вацлавом виставили від себе трьох коней з озброєними по-п'ятигорськи вершниками. Також Федір з Михайлом від Івана Свищовського привели під Глиняни одного вершника, озброєного по-козацьки. Такого ж самого коня Федір виставив від шляхетської родини Павшів¹⁰⁰.

Трьох послів під Глинянами не було з різних, але обґрунтованих, причин. Підрозділ піхоти з 400 осіб, який взяв участь у Хотинській війні, був зібраний волинським чашником Лаврином Древинським¹⁰¹. Правдоподібно, він не дочекався завершення сейму й також прибув під Хотин. Королівський дворянин Криштоф Харленський мав перебувати в обозі короля Сигізмунда III, який 13 жовтня прибув у Львів для того, щоб доєднатися до ополчення¹⁰². Юрій Чаплич Шпановський на підставі рішення реляційного сеймика після сейму 1620 р. виконував обов'язки поборців податків у Волинському воєводстві. Швидше всього, він займався фінансовими пи-

⁹⁹ Лідія Сухих and Віктор Страшко, "Татарський напад на Волинь 13–15 вересня 1621 року (до 390-річчя Хотинської війни)," *Архіви України*, no 5 (2011): 127; Kupisz, "Szlachta wołyńska wobec agresji tureckiej," 590.

¹⁰⁰ AGAD, Zbiory z Biblioteki Narodowej, sygn. 8 "Reiestr popisu na pospolitem ruszeniu woiewodztwa wołyńskiego 1621".

¹⁰¹ *Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*, ed. Żegota Pauli (Kraków: Nakładem i drukiem Józefa Czecha, 1853), 11; Kupisz, "Wojsko powiatowe województwa wołyńskiego," 184.

¹⁰² Trzeciak, *Historia wojny Chocimskiej*, 192, 197, 198.

таннями, оскільки мав після завершення сейму прибути до Львова й передати коронному підскарбієві 51 627 злотих 8 грошів¹⁰³.

Таким чином, участь волинської шляхти в парламентській діяльності в другій половині літа — на початку осені вирізнялася доволі високою динамікою. Хоча сеймовий цикл виявився з огляду на військову загрозу дещо урізаним, система парламентаризму в Речі Посполитій спрацювала достатньо ефективно. Необхідні рішення для організації спротиву були схвалені, шляхта в процесі мобілізації виявила високий рівень патріотизму, порядок денний сейму концентрувався на військових питаннях. Свій внесок у цей процес внесла і регіональна представницька інституція волинської шляхти — сеймик.

1621. VII. 29. Луцьк.

ИНЪСТРУКЪЦІЯ ИХ М[И]Л[ОСТЯМ] ПАНОМ ПОСЛОМ НА СЕИМЪ ВАЛНЫИ ВАРШАВСКИЙ ДАНА

Року тисеча шестсот двадцат первого м[е]се[ца] июля двадцат девятого д[н]я

На вряде кгородском в замку его кр[олевской] м[и]л[ости] Луцком передо мною Марцианом Слшамовским, буркграбимъ и наместником подстароства луцкого, постановившисе очевисто урожоньи его м[и]л[ость] пан Крыштофъ Словицкий, подстолии волынский, маршалокъ на тот час кола рыцгерского, именем их м[и]л[остей] пановъ сенаторовъ, кнежет, дикгнитаровъ, урядников земских и шляхты обывателювъ всех воеводства Волыньского для вписанья до книг нынешних кгородских луцких подал пер облятам инструкцию их м[и]л[ости] паном посломъ, нижеи в той инструкъции менованым с теперешнего сеимику луцкого, д[н]я двадцат семого июля в року теперешнем тисеча шестсот двадцат первом отправованого на сеимъ валный варшавский даную с печетю и с подписом руки своее, яко тая инструкция шырей в себе мает, просечи, абы была принятая и до книг вписана. Которую я для вписанья до книг приимуючи читаломъ и такъ се въ себе писмом полским писаная мает.

Instructia ich m[ilo]sciom panom poslom braci naszej na seimiku glownym w Łucku, w kosciele cathedralnym w zamku odprawuiącym sie, dnia dwudziestego siódmego july w roku niniejszym tysiąc szesćset dwudziestym pi[e]rwszym dana ich m[ilo]s[cio]m panom Romano-

¹⁰³ AGAD, ASK, dz. II, sygn. 42, k. 79–80.

wi Hoskiemu, podkomorzemu, // panu Janowi Załęskiemu, sędziemu ziemskiemu włodzimirzkym, panu Ławrentemu Drewińskiemu, czasnikowi wołyńskiemu, panu Krzysztophowi Charleskiemu, dworzaninowi je[go] kr[olewskiej] m[iło]sci, panu Fedorowi Liniewskiemu, panu Jerzemu Czapliczowi Szpanowskiemu. Ktorzy ich m[iło]sc panowie posłowie nasi po oddaniu wie[c]znego poddanstwa unizonych a wiecznie zycyliwych służb naszych jego kr[olewskiej] m[iło]sci panu nasze[mu] m[i]ł[o]sciwemu podziękowac maia za obmyśliwanie oicowskie o nas y oiczyźnie naszej, wszystkim nibezpieczeństwom na R[zecz] p[ospoi]tą zabiegaiąc, miłościwie o nas radząc, ten seim blisko przyszły nam złożyć raczył. Na którym ich m[iło]sc panowie posłowie bracia nasi koło poparcia tej wojny przeciwko nieprzyjacielowi Krzyza Świętego z ich m[iło]sciami pany posły wyższych woiewodstw znosić się maia, s tym iednak dokładem, aby inspectowali na nasze woiewodstwo w uchwaleniu subsidiey wojenney. A to że woiewodstwu naszemu przez wszystkie woyska coronne y Wielkiego Xięstwa Litewskie[go] do miejsca wojnie należącego, u nas przeiscia y odpoczynki swe maiać, wielkie uciążenie a le[d]wie nie ostatnią zgubę kraiom naszym przyniosły, więc y nieurodzaić wielkie zboża y bardzo skąpe zasiwki zbożiarych przez wyciągnięcie poddanych naszych na podwoły panom żołnierzom przyczyną została¹⁰⁴. Nakoniec nastąpienie woyska kozackiego Zaporozskiego iuz ostatek ubożstwa poddanych naszych wyniszczyli. Te y insze potrzeby y utrapienia poddanych naszych y nas samych zubożenie nie dopuszczają, nam równo z ich m[iło]sciami wyższych woiewodstw in subsidys bellicis pecuniarys ciągnąc. Dla czego jesliby ich m[iło]sc panowie posłowie wyższych woiewodstw widzieli potrzebę, tedy ich m[iło]sc panowie posłowie // nasi // nasi dwa pobory postąpić. A iesli że się też to pokaze z rachonków, że to nie wystarczy, tedy cztery pozwoleć maia. A nad tę zadną miarą nie postępować y nie pozwoleć więcej. A iesli się też to wyższym woiewodstwom zdac będzie, że mniej trzeba niż cztery, tedy się panowie posłowie nasi z wyższymi¹⁰⁵ zgodzić maia. A czopowego, iż ieszcze drugie nie expiowało, pozwoleć na ten czas nie maia. Jednak przy pisaniu uniwersału poborowego dolożyć tego, aby był respect y defalcata na pozogi y deuastatae, przez żołnirza y poganina poczynione, także rozescie poddanych. A poborca do braci, ktorego obranie przy rellatyei ich m[iło]sc[i]o]w panow posłow naszych być na¹⁰⁶. Pilnie się też o to starac y drugim ich m[iło]

¹⁰⁴ має бути “zostały”.

¹⁰⁵ має бути “wyższymi”.

¹⁰⁶ має бути “ма”.

sciom] panom posłom pomoc maią, aby ziwnosc w ratunku Rzeczy P[ospolij]tey od wszecch stanow była. A mianowicie ich m[iło]sci panowie duchowni, aby nie dzieląc sie od stanow swieckych y nie odkładaiać do swych ziazdow, simul et semel ratowali in tanta necessitate Rei Pub[licae] na seimie. O kwarte z Rawy, aby priuata autoritate brana nie była y ni nac¹⁰⁷ obracana, mimo opisane prawo oprócz consensu totius Rei Publi[cae] na seimie. A iz o pospolitym ruszeniu wzmianka była na przeszłym seimie, czemusmy nie przeczyli, tedy y teraz iesli tego R[eczy] P[ospolij]tey potrzeba będzie, a zgoda wszecch stanow zaidzie w pospolite ruszenie pozwalami. S tym iednak dokładem, aby to było według dawnych porządkow, nic prawa pospolitego nie naruszaiąc owszem wszystkie, do tego sollennitates y własności należące wcale zachowuiąc. Do te[go] y to waruiąc, ze nasze woiewodstwo wołyńskie nie inaczey jedno według quitow poborowych pospolite ruszenie przymuie y to tak, gdzie maiętnoscy poddani nie zniesieni są przez nieprzyiaciela // Krzyza Świętego y żołnirza. A iz na przeszłym seimie, iakosmy toz rellaty ich m[iłos]c panow posłów, braci naszej, na seim przeszły wyrozumieli, ze je[go] kr[olewska] m[iło]sc pan nasz m[i]l[o]s[ci]wy za zgodą wszecch stanow idąc dla zahamowania przedsięwzięcia nieprzyiaciela Krzyza Świętego mianowac raczył publice dziesięć tysięcy woyska pewnym osobom, tak z Senatu swego, iako y s koła rycerskiego, ktorzy by zarazem z woysky na to zebranyimi obstaculo nieprzyiacielowi byli. Miedzy ktoremi x[iązeczia] je[go] m[iło]sci pana woiewode wołyńskiego¹⁰⁸ połkownikiem do tysiąca ludu woiennego, iz naznaczyc raczył, panom posłom naszym, przy inszych ich m[iłosciach] paniech poslech declarowac raczył. Skął pochop maiąc a przytym szafunek poborow y obranie rotmistrzow, in tam arduo Rei Pub[licae] negotio, przed oczyma maiąc, iz x[ią]ze je[go] m[iło]sc pan woiewoda wołyński s pewnych przyczin wymowic sie raczył, uprosilismy x[ią]zęcia je[go] m[iło]sc Jerze[go] Zaslawniekiego, syna jego m[iło]sci, który z miłości zwykley przeciwo oiczyźnie zaraz, po pogromie woyska naszego, kylka set koni żołnirza pienieznego zebrał y onego w dobrach swych chował. Te miłość gorzliwą x[iązeczia] je[go] m[iło]sci bacząc przypowiedzielismy mu służbe na piecset człowieka. A przy tym kylkum z ich m[iło]s[ci]ow panow braci naszej, tak husarskich iako y kozackych, przypowiedzielismy na trzy cwirci lata. A to patrząc, iz nim by sie woisko główne zgromadzic mogło, do ich m[iło]sci panow hetmanow woisko nasze[go] woiewodstwa w iednym miesiācu zebrać sie mogąc, iako po większey

¹⁰⁷ правдоподібно, слід читати “na nic”.

¹⁰⁸ Кн. Януша Заславського.

części iuz gotowe będąc, nam zasłoną od nieprzyiaciela Krzyza Święte[go] byc mogło. Do ktorego bychmy sie y sami bezpiecznie kupic mogli, dla tegosmy służbe onym od Gromnic przypowiedzieli. A gdzie by nie następował nieprzyaciel // nieprzyaciel Krzyza Święte[go], aby w woiewodstwie naszym zostawszy nam zasłoną byli tak od gromad swowolnych, iako y od depactatŷ inszych woisk, odo ich m[iło]sci panow hetmanow przechodzących, zaczym przyszło im doma iedne czwiere wysłuzyc. A drugą teraz iuz w woisku je[go] kr[olewskiy] m[iło]sci przy ich m[iło]sciach paniech hetmaniech continuią. A iz od je[go] m[iło]sci pana podczaszego coronnego¹⁰⁹ list na seimik nasz przyniesiono, w którym je[go] m[iło]sc pisze, zeby żołnierzom pieniądze naszym zaraz posyłano. Tedy, aby iakie przez nas o mieszkanie R[zeczy] P[ospoli]tey wiedziało, roskazalismy pa[nu] poborce naszemu według roskazania je[go] m[iło]sci pana podczaszego dac pieniądze. A wiele da pan poborca y co listem je[go] m[iło]sci pana podczaszego verificuie, to aby mu na liczbie przyjęto y constitutią warowano y quitowano było, panowie posłowie koniecznie tego doirzec maia. A iz pan poborca nasz przed nami s pirwszych czterech poborow y iednego czopowego liczbe uczynił. Na co ma z wydatkow quity od panow żołnierzow naszych, takze y kwit od panow deputatow z seimiku naszego ku słuchaniu liczby wysadzonych, to ich m[iło]sc panowie posłowie naszi na seimie praesentowac maia y o kwit panu poborce starac sie maia, aby był constitutią warowany. A drugich czterech poborow y drugiego czopowego, maia tego panowie posłowie wirzec. Aby to constitutią warowano, ze takze przed bracią liczbe uczynic powinien y quit ten, aby constitutią stwierdzony był y co z nich za tym listem jego m[iło]sci pana podczaszego wyda. Aby przy tym ze rowno warowano było do porządneho poparcia woiny z nieprzyacielem Krzyza S[więtego] naiwiejszą przeszkodą iest to, ze dissidentes in religione kazdy z nich prawa swego w zazywaniu swego nabożęstwa, na swą stronę pociąga. // Skąť do porządne[go] obmysliwania w zgodzie y miłości lubo do obrony postronney lubo do poparcia woiny zawsze przeszkodą iest, skąd narodziło sie miedzi stany tak duchownymi, jako y swieckymi diffidentŷ. S ktorych urosli swize w miescie Wilenskim zawasnienia miedzy narody ruskymi, tak iz y do prawa im przyszło przed sądem głównym trybunalskim wilenskim, iako s przełożoney skargy od nich vyrozumielismy. Poniewaz oboia strona tak ci, ktorzy są sub unione, iako y ci, ktorzy nie są przywileimi y constitutiami iednimiz, kozdy na swą strone ich interpraetuiąc, przeciwko sobie prawnie postępowali y dla tego przyszło sądowi trybunalskiemu ode-

¹⁰⁹ Йдеться про Станіслава Любомирського.

słać ich na seim blisko przyszły pro cognitione iurium. Przeto y to zlecamy ich m[iło]s[cio]m panom posłom naszym, aby te wszystkie differentie, tak Coronnie, jako y w Wielkym X[ię]stwie Litewskym, uspokojone były y gdzieby sie na kogo pokazało słusznie, co sobie strony żądają, iakie zdrady, aby kazanie odniesli, a in posterum nikomu bezprawie nie działo sie y komiec tym differentiam przez decret uczyniony był. Iz na artykuły niektóre przeszłego seimu protestacie zaszli, poruczamy pilnie ich m[iło]s[cio]m panom posłom naszym, aby w druku iaka omyłka sie nie stała, zeby nam do woiewodstwa naszego pisane constitucie, nim z drugu¹¹⁰ wynikają, s podpisem ręki pana marszałka koła poselskiego y do tego wysądzonych panow deputatow przyniesli y do grodu wpisac dali. Poruczamy tez to ich m[iło]s[cio]m panom posłom, aby pilne staranie uczynili iakoby constitutia o exequutiach na banitach, iako najlepsza uczyniona była. Niemniej y tośmy zlecili ich m[iło]s[cio]m panom posłom, aby starali sie o taką constitutią, aby tak teraz, iako y na potym, ich m[iło]s[cio]m panowie podskarbiowie na sądach radomskich nie zasiadali, ale // ale przez pisanie swoje tam sie sprawowac byli powinni, iako y drudzy inni, ktorzy w szafunku swym skarb mają.

Iz je[go] m[iło]s[cio]m pan woysky włodzimirzsky¹¹¹ w poselstwie do Chana Perekopskiego posłany w sprawach R[zeczy] P[ospoli]tey, a tam zatrzymany będąc, nad zwyczaj y słusznosc, pieniądze, ktore miał na okupno pewnych ludzi z niewoli poganskey sobie powierzonę, strawic musiał, iako o wyzwolenie onego stamtąd¹¹² tak y o zapłate tych pieniędzy, ktore on tam strawic musiał, ich m[iło]s[cio]m panowie posłowie w je[go] kr[olewskiej] m[iło]s[cio]m prosić mają. Je[go] m[iło]s[cio]m pan Stanisław Łahodowsky na posłudze R[zeczy] P[ospoli]tey, przy krolewicu je[go] m[iło]s[cio]m Władysławie w Moskwie z wielką odwagą zdrowia swego y kosztem niemałym, iako służył wiadomo, to iest je[go] kr[olewskiej] m[iło]s[cio]m panu naszemu m[i]ł[o]s[ci]wemu, więc y przy cesarzu je[go] m[iło]s[cio]m, dzielności y mężstwa swego dla wiary chrzescianskiej znak na ciele swym odniósł, ochromiony będąc instantią pilną ich m[iło]s[cio]m panowie posłowie nasi mają uczynić, zeby je[go] kr[olewska] m[iło]s[cio]m miłosciwy nan respect mieć raczył, a on ozdrowiawszy y dalei na posłudze R[zeczy] P[ospoli]tey chętnie sie będzie stawił. Taką tez przyczynę y za je[go] m[i]ł[o]s[ci]ą panem Andrzejem Dedenskim panowie posłowie nasi do je[go] kr[olewskiej] m[iło]s[cio]m wniesć mają, ktory służąc w Wołoszach, przeszłego roku z inszymi z woyska je[go] kr[olewskiej]

¹¹⁰ Слід читати “druku”.

¹¹¹ Флоріан Олешко.

¹¹² На “m” у тексті чорнильна пляма.

m[iło]sci, do więzienia tatarskiego sie dostawszy, za wyręceniem je[go] m[iło]sci pana starosty halickiego¹¹³ wyszedszy, ¹¹⁴wszystkie majątnoskę swoje⁻⁸⁰ od pogan spustoszoną zastał, zeby je[go] kr[olewski] m[iłosci] z szodrobliwey łasky swey onego ratowac raczył. I za panem Jaikowskim taką tez prozbę ich m[iło]sc pp.¹¹⁵ posłowie wniesc maia. Takze y za panem Cieklińskim, za je[go] m[iłoscia] panem Gniewozsem Hulewiczem Drozdenskim, ich m[iło]sc panowie posłowie w je[go] kr[olewski] m[iło]sci // prosic maia, aby je[go] kr[olewska] m[iło]sc więznia Tatarzyna iakiego znacznego w pomoc na okupno syna je[go] m[iło]sci, ktory teraz, w tey expeditiey blisko przeszley przy niebozczyku panu hetmanie żołnirzem będąc, więznielem został z szodrobliwey łasky swey dac raczył. Za je[go] m[iło]scia] panem czasznikiem wołyńskim¹¹⁶ przyczyniac sie maia ich m[iło]sc panowie posłowie, aby w sprawie małzonky je[go] m[iło]scy o dobra iey Koziradskie prawo¹¹⁴ przewidzione do exequutiey przywiedzione¹¹⁷ było. Abo iako przeciwna iemu strona s temi dobry od przysądu Wielkie[go] X[ięstwa] Lith[ewskiego] do Corony odzywa sie, aby lubo comissia, na przeszłym seimie miedzy Coroną y X[ięstwem] Lith[ewskim] ufalona a na ten czas zwleczona, teraz znowu stanęła, lubo tez przez pewnę ossoby abo ich m[iłosci] pany pieczętarze coronne y W[ielkiego] X[ięstwa] Lith[ewskiego] w obiedwie sprawie weizdrzano w documenta prawne y referowano publice in Senatu przy bytnosci koła poselskiego, iakie ktora strona dowody ma. A tam decisia uczyniona była, doką te dobra nalezo¹¹⁸, zeby dziedziczka, ktora przez opiekuna z dobr dziedzicznych wycisniona, mogła odniesc sprawiedliwosc, gdyz cancellaria do sądn[e]go dnia moze przewlic, iesli tak będzie czyniła zwłoke, iako teraz. O obronie zamku Łuckiego ich m[iło]scy przepominac nie maia. Prosic tez maia ich m[iło]sc panowie posłowie nasi je[go] kr[olewski] m[iłosci] za miesczany łuckymi, ktorzy iz są zubozeni przez częste a ustawiczne stanie żołnirzow y wyciąganie od nich stacy, tak tez y od Litewskiego y Coronnego, do obozu idącego woyska, y częstę pogorzenia, dla ktorego zubozenia y do offundowania wałem y parkanem miasta przysc nie mogą. Aby je[go] kr[olewska] m[iło]sc z miłosciwey łasky swey // swey wzgląd na nie maiać od poborow y czopowego na lat kylka wolnych

¹¹³ Йдеться про Миколоя Струся.

¹¹⁴ Слід читати “wszystką majątnosc swoia”.

¹¹⁵ pp. — panowie.

¹¹⁶ Лаврентієм Древинським.

¹¹⁷ -¹¹⁴ слід читати “do exequutiey przywiedzione”.

¹¹⁸ Слід читати “naleza”

uczynic raczył. Ich m[iło]sc pp.¹¹⁹ posłowie nasze mają prozbe wniesc do jego kr[olewskiej] m[iło]sci za pany Jerzym y Macieiem Kaisarami Kołodezynskymi, zeby je[go] kr[olewska] m[iło]sc miłościwy względ mieć raczył na zasługi oica ich samych, który za panowania świętey pamięci Krola je[go] m[iło]sci Zygmunta Augusta y Stephana godnie, z odwagą zdrowia swe[go] R[zeczy] P[ospoli]tey służył pod Połock, Toropiec, Pskow, Wielkie Łuky y do Inflant. Za ktore zasługi conferrouano im było siolo Kołodezno w oiczyznę, ktora teraz oicyzna ich przez decret je[go] kr[olewskiej] m[iło]sci seimowy do kosciola katedry Łuckey¹²⁰ przysadzona, aby w nagrode zasług ich według miłościwey obietnice swey Krol je[go] m[iło]sc odmiane dac raczył.

У тоє иньструкъции печат его м[и]л[ость] пана маршалка на тот час кола рыцарского и подпис руки тыми словы: Krzysztofh Jełowicky, postoli y marszałek, na ten czas кола рыцарского woiewodstwa Wołyńskiego, imieniem ich m[iłosc] panow obywatelow woiewodstwa tegoz подаł рѣка. Которая ж то иньструкъция за поданем и прозбою вышъ речоное особы а за принятем моим урядовым уся с початку аж до конца до книг кгородских луцких ест уписаная.

ЦДІАК, ф. 25, оп. 1, спр. 122 “Актова книга 1622 р.”, арк. 663–667.

REFERENCES

- Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie*. Vol. 20: *Lauda wiszeńskie 1572–1648 r.* Edited by Antoni Prochaska. Lwów: Z drukarni E. Winiarza, 1909.
- Akta sejmikowe województwa krakowskiego*. Vol. 2: 1621–1648. Edited by Adam Przyboś. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1953.
- Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego*. Vol. 1: (1572–1632). Part. 2: (1616–1632). Edited by Włodzimierz Dworzaczek. Poznań: PAN, 1962.
- Anusik, Zbigniew. “Książęta Jerzy i Krzysztof Zbarascy wobec problemów południowo-wschodniego pogranicza Rzeczypospolitej w drugim i trzecim dziesięcioleciu XVII wieku.” *Przegląd nauk historycznych* 15, no. 2 (2018): 127–189.
- Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной Комиссией для разбора древних актов, удержанной при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе*. Part. 2: *Postanowleniya dvoryanskih provincial'nyh sejmow v Yugo-Zapadnoj Rossii*. Vol. 1. Edited by Nikolaj Ivanishev. Kiev: V universitetskoj tipografii, 1861.

¹¹⁹ pp. — panowie.

¹²⁰ Слід читати “Łuckiey”

- Arhiv Yugo-Zapadnoj Rossii, izdavaemyj Vremennoj Komissiej dlya razbora drevnih aktov, uchrezhdennoj pri Kievskom, Podol's'kom i Volynskom general-gubernatore*. Part. 6: *Akty ob ekonomicheskikh i juridicheskikh otnosheniyah krest'yan v XVI–XVIII veke (1498–1785)*. Vol. 1. Edited by Ivan Novickij. Kiev: V universitetskoj tipografii I. Zavadzko, 1876.
- Boniecki, Adam and Reiski Artur. *Herbarz polski*. Vol. 15: *Liwscy–Łopuscy*. Warszawa, 1912.
- Czapliński, Władysław. “Sejm w latach 1587–1696.” In *Historia sejmu*. Vol. 1: *Do schyłku szlacheckiej Rzeczypospolitej*. Edited Jerzy Machalski. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1984.
- Erusalymskiy, Konstantyn. *Na sluzhbe korolia y Rechy Pospolytoi*. Moskva; Sankt-Peterburg: Nestor-istoryia, 2018.
- Horin, Serhii. *Monastyri Lutsko-Ostrozkoj yeparkhii kintsia XV–seredyny XVII st.: funktsionuvannia i mistse u volynskomu sotsiumi*. Kyiv: Vydavnychi dim «Kyievo-Mohylianska akademiiia», 2012.
- Hrushevskiy, Mykhailo. *Istoriia Ukrainy-Rusy*. Vol. 7: *Kozatski chasy do roku 1625*. Kyiv: Naukova dumka, 1995.
- Kempa, Tomasz. *Wobec kontrreformacji. Protestanci i prawosławni w obronie swobód wyznaniowych w Rzeczypospolitej w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2007.
- Kobierzycki, Stanisław. *Historia Władysława, królewicza polskiego i szwedzkiego*. Edited Janusz Byliński and Włodzimierz Kaczorowski. Translated by Marek Krajewski. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2005.
- Książca Krzysztofa Radziwiłła, hetmana polnego Wielkiego księstwa Litewskiego, sprawy wojenne i polityczne 1621–1632*. Paryż: w drukarni L. Martinet, 1859.
- Kulakovs'kyj, Petro. *Pysar, shlyakhtych i pastyr: Biografiya volodymyrs'ko-berestejs'koho yepyskopa Josyfa Mokosiya-Bakovec'kogo (1595–1654)*. Lviv: Vydavnytvo UKU, 2019.
- Kupisz, Dariusz. “Szlachta wołyńska wobec agresji tureckiej na Rzeczpospolitą w 1621 roku.” *Kwartalnik Historyczny* 128, no. 2 (2021): 577–599.
- Kupisz, Dariusz. “Żołnierz łanowy w polskim piśmiennictwie polityczno-wojskowym za panowania Zygmunta III Wazy.” *Terminus* 19, no. 3 (44) (2017): 665–692.
- Lewandowska-Malec, Izabela. “Rola legacji i propozycji królewskiej w procedurze ustawodawczej na sejmach walnych koronnych za panowania Zygmunta III Wazy.” *Krakowskie Studia i Historii Państwa i Prawa*. Vol. 2 (2008): 91–119.
- Listy księcia Jerzego Zbaraskiego, kasztelana krakowskiego, z lat 1621–1631*. Edited by August Sokołowski. Kraków: Z drukarni Wł. L. Anczyca i Sp., 1880.
- Łopatecki, Karol. *Organizacja, prawo i dyscyplina w polskim i litewskim państwie ruszeniu (do połowy XVII wieku)*. Białystok: Instytut badań nad dziedzictwem kulturowym Europy, 2013.

- Łoziński, Władysław. *Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku*. Vol 2: *Wojny prywatne*. Kraków: Wydawnictwo literackie, 1957.
- Mazur, Karol. *W stronę integracji z Koroną. Sejmiki Wołynia i Ukrainy w latach 1569–1648*. Warszawa: Wydawnictwo Neriton, 2006.
- Opaliński, Edward. *Kultura polityczna szlachty polskiej w latach 1587–1652. System parlamentarny a społeczeństwo obywatelskie*. Warszawa: Copyright by Kancelaria Sejmu, 1995.
- Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*. Edited Żegota Pauli. Kraków: Nakładem i drukiem Józefa Czecha, 1853.
- Pietrzak, Jerzy. *Po Cecorze i podczas wojny chocimskiej. Sejmy z lat 1620 i 1621*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1983.
- Plokhii, Serhii. *Nalyvaikova vira: Kozatstvo ta relihiia v rannomodernii Ukraini*. Kyiv: Krytyka, 2005.
- Podhorodecki Leszek and Raszba Noj. *Wojna Cocińska 1621 roku*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1979.
- Rejestry popisowe pospolitego ruszenia szlachty Wielkiego księstwa Litewskiego z 1621 roku*. Edited Andrzej Rachuba. Warszawa: DIG, 2015.
- Sobchuk, Volodymyr. *Vid korinnia do krony. Doslidzhennia z istorii kniazivskykh i shliakhetskykh rodiv (Volyni XV–pershoi polovyny XVII st. Kremenets: Kremenetsko-Pochajivskyi derzhavnyi istoryko-arkhitekturnyi zapovidnyk, 2014.*
- Starchenko, Natalia. *Chest, krov i rytoryka. Konflikt u shliakhetskomu sere dovysychi Volyni (druha polovyna XVI–XVII stolittia)*. Kyiv: Laurus, 2014.
- Stratehiia ta rytualy konfliktu: shliakhetskyi sotsium Volyni XVI i XVII st. Dzherela ta interpretatsii*, Edited by Natalia Starchenko. Kyiv: Instytut istorii NANU, 2020.
- Sukhykh Lidiya, Strashko Viktor. “Tatars’kyj napad na Volyn 13–15 veresnyia 1621 roku (do 390-richchya Khotyns’koyi vijny).” *Arkhivy Ukrainy* no. 5 (2011): 125–136.
- Tretiak, Józef. *Historia wojny Chocimskiej (1621)*. Kraków: Krakowska spółka wydawnicza, 1921.
- Ulianovskiy, Vasyl. *Kniaz Vasyl-Kostiantyn Ostrozkyi: istorychnyi portret u halerei predkiv ta nashchadkiv*. Kyiv: Vydavnychiy dim «Prostir», 2012.
- Vinnychenko, Oleksii. “Ielovytski v Koronnomu trybunali v 1590–1647 rokakh: personalii ta khronolohiia.” In *Studia i materiały z historii nowożytnej i najnowszej Europy Środkowo-Wschodniej*. Vol. 1: *Na styku epok. Ziemia południowo-wschodniej Rzeczypospolitej od XVII do początku XIX wieku*. Edited by Tomasz Kargol and Witalij Michałowski, 9–27. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze “Historia Iagellonica”; Kijów: Wydawnictwo Tempora, 2020.
- Volumina Constitutionum*. Tom 3: *1611–1626*. Vol. 1: *1611–1626*. Edited by Stanisław Grodzicki, Marcin Kwiecień and Anna Karabowicz. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2010.

- Volumina Constitutionum*. Tom 3: 1611–1626. Vol. 2: 1627–1640. Edited by Stanisław Grodzicki, Marcin Kwiecień and Anna Karabowicz. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2013.
- Voronchuk, Iryna. *Rodovody volynskoi shliakhty XVI–pershoi polovyny XVII st. (rekonstruktsiia rodynnykh struktur: metodolohiia, metodyka, dzherela)*. Kyiv: Vyshcha shkola, 2009.
- Wisner, Henryk. “Król i książę. Konflikt między Zygmuntem III Wazą i Krzysztofem Radziwiłłem.” *Rocznik Białostocki*. Vol. 11 (1972): 53–100.
- Zherela do istorii Ukrainy-Rusy*. Vol. 8: *Materialy do istorii ukrainskoi kozachchyny*. Vol. 1: *Dokumenty po rik 1631*. Edited by Ivan Krypiakevych. Lviv: Z drukarni Naukovoho Tovarystva imeny Shevchenka, 1908.
- Zhukovich, Platon. *Sejmovaya bor’ba zapadnorusskogo dvoryanstva s cerkonoj uniej do 1609 goda*. Sankt–Peterburg: Tipografiya Glavnogo upravleniya udelov, 1901.
- Zhukovich, Platon. *Sejmovaya bor’ba zapadnorusskogo dvoryanstva s cerkonoj uniej (s 1609 goda)*. Part. 1. Sankt-Peterburg: Tipografiya M. Merkusheva, 1902.
- Zhukovich, Platon. *Sejmovaya bor’ba zapadnorusskogo dvoryanstva s cerkonoj uniej (s 1609 goda)*. Part. 2. Sankt-Peterburg: Tipografiya M. Merkusheva, 1904.
- Zhukovich, Platon. *Sejmovaya bor’ba zapadnorusskogo dvoryanstva s cerkonoj uniej (s 1609 goda)*. Part. 3. Sankt-Peterburg: Tipografiya M. Merkusheva, 1906.
- Zrżdła do dziejów polskich*. Vol. 1. Edited Michał Grabowski and Aleksandr Przeździecki. Wilno: Nakład i druk Józefa Zawadzkiego, 1843.
- Żelewski, Roman. “Oleszko Florian.” In *Polski Słownik Biograficzny*. Vol. 28. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1978: 758–759.

Petro Kulakovskiy, Andrii Zayats

THE SEJMIK OF VOLHYNIAN VOIVODESHIO AND THE SEJM OF 1621

The article examines the following elements of parliamentarism in the Polish-Lithuanian Commonwealth, such as the Sejm (Diet) of the Volhyn palatinate in 1621, its instruction to deputies and implementation of its points in decisions of the Sejm. The determining factor that shaped the conditions of gentry’s activity in the field of self-government and parliament was the rise of the Ottoman threat, which was manifested the defeat of the Commonwealth troops in the battle of Cecora. At the turn of the summer of 1621, King Sigismund III and his entourage understood the inevitability of war with the Turks and their vassals, first of all with Crimean Tatars. As a result, there was a need to implement or activate a number of mobilization measures that were to strengthen the military potential of the Polish-Lithuanian Commonwealth. As the country developed a kind of “*monarchia mixta*” system, it was

impossible to make key decisions in the context of the already determined agenda without holding the Sejm. The royal court made every effort to gather a Sejm at the end of August 1621, when the attention focused on security issues, particular on the regulation of the organization of a mass levy of nobility troops. After the issuing the royal universal on the convening of the Sejm of voivodeships and lands, on July 27, 1621, in Lutsk Cathedral the Sejmik of the nobility of the Volhynian voivodeship took place. This That congress of the nobility was one of the first to take place under the conditions of balanced transformation of political forces in Volhynia. The situation arose as a result of the death of the Krakow castellan prince Janusz Ostrogsky in September 1620 (on the eve of the Battle of Cecora). The prince played an extremely important role in various aspects of life in the Volhynian voivodeship, exerting a key influence on the nobility Sejm. As a result, from the set of six ambassadors elected by the Volhynian Sejmik to the Sejm, only district judge of Volodymyr Jan Zalensky could possibly be considered as a creature of J. Ostrogsky. Partially related to Prince Zaslawsky with marshal of Sejmik Krzysztof Jelowicki. Interests of the royal court among the ambassadors defended the royal nobleman Krzysztof Kharlensky. The other four ambassadors (Roman Hojski, Jerzy Czaplicz Szpanowski, Fedir Linewski, Lawryn Drewinski) represented different groups of the Volhynian nobles, which in subsequent years took shape of a kind of factions. Decision of the Sejmik should be considered as combining national and regional interests, with the advantage of the former. The Sejm was held in the times of a growing Ottoman threat. The main issue that was considered at the forum was the approval of the constitution on the mass levy of troops. In addition, large-scale mobilization activities required significant funds; therefore, the decision to collect new taxes was an important aspect of the Sejm. That largely eclipsed other pressing issues. Among matters relevant to Volhyn, the solution of which was postponed to the next parliaments, was a problem of the recognition of the legitimacy of The Orthodox Church. Normalization of that problem involved the participation of the Cossacks in the war against the Turkish-Tatar army. But the main achievement of the Sejm was the formation of joint platforms on security policy of the center and regions. In general, the Volhyn gentry showed a relatively high understanding of the threats they faced as a result of aggravated relations with the Ottoman Empire and, to a lesser extent, the Swedish kingdom and the Moscow state. Practical activities carried out by the nobility of the Volhynian palatinate contributed to the strengthening of the defense potential as a region, and the state as a whole.

Keywords: Sejmik, Sejm, instruction, Sejmik factions, King, Ottoman threat, mass levy of troops.

Петро Кулаковський — доктор історичних наук, професор, працівник кафедри регіональних студій Національного університету «Острозька академія». Наукові інтереси: український регіоналізм В Речі Посполитій, парламентаризм, соціум українських воеводств Речі Посполитої
E-mail: kulakovsky@ukr.net; petro.kulakovskiy@oa.edu.ua

Андрій Заяць — доктор історичних наук, професор кафедри давньої історії України та архівознавства Львівського національного університету імені Івана Франка. Наукові інтереси: урбанізаційні процеси та міський соціум Волинського воєводства Речі Посполитої.
E-mail: andrij_zajac@yahoo.com

